

Gribašos 4-oji akmens amžiaus gyvenvietė

Giedrė Grinevičiūtė

ĮVADAS

Gribašos 4-oji gyvenvietė – tai vienas iš daugelio akmens ir žalvario amžiaus paminklų, aptiktų prie buvusio Dubos ežero. Šių apylinkių archeologinius paminklus žymėti ir radinius rinkti XIX a. pabaigoje pradėjo Vandalinas Šukevičius (Szukiewicz, 1901, p. 13–15). Šeštajame dešimtmetyje jo pradėtą darbą tęsė prof. Konstantinas Jablonskis. Didžiausias indėlis į Dubos apylinkių archeologinių paminklų tyrinėjimus priklauso habil. dr. Rimutei Rimantienei. Pastaruoju metu akmens amžiaus gyvenvietės prie buvusio ežero tyrinėja Tomas Ostrauskas, Egidijus Šatavičius, Gytis Piličiauskas.

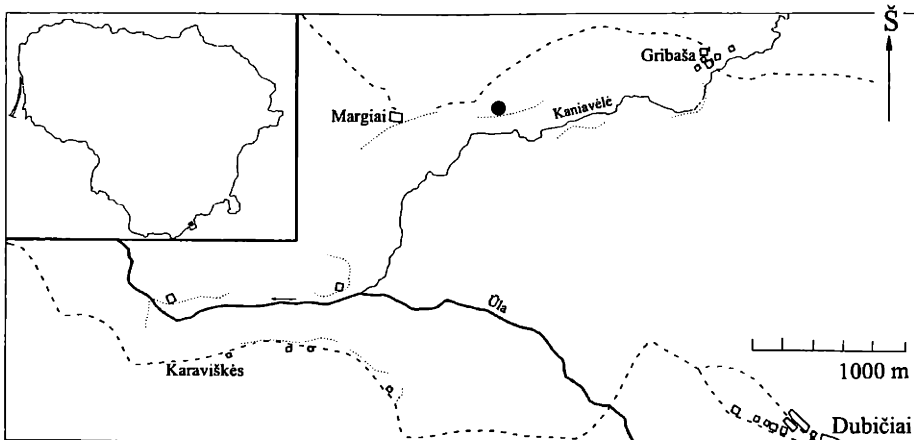
Gribašos 4-oji gyvenvietė yra buvusio ežero šiaurinėje pakrantėje, ant terasos, apie 500 m į R nuo Margių kaimo (1 pav.). Gyvenvietė buvo atrasta 1998 m. archeologinių žvalgymų metu (Ostrauskas, 2000, p. 53–58) ir pavadinta remiantis Lietuvos archeologijos atlaso I tomo duomenimis (LAA, t. I, p. 38). Atrodo, ji buvo žinoma ir V. Šukevičiui.

1999 m. Gribašos 4-oji gyvenvietė tyrinėta T. Ostrausko vadovaujamos Lietuvos istorijos instituto ekspedicijos. Darbai vykdyti pagal programą „Žmogaus ir gamtos santykiai nuo seniausių laikų iki Kristaus (X–I tūkst. pr. Kr.) Lietuvoje“ (Grinevičiūtė, Ostrauskas, 2000, p. 26–28). Gyvenvietės teritorija buvo išžvalgyta 21-u 0,25 m² pločio šurfu bei ištirtas 64 m² plotas. 2000 m. tyrinėjimai pratęsti (Grinevičiūtė, 2001). Per du sezonus buvo ištirtas bendras 169,25 m² plotas, aptikta įvairių laikotarpių akmens amžiaus stovyklaviečių liekanų nuo vėlyvojo paleolito iki vėlyvojo neolito.

Šio straipsnio tikslas – paskelbti Gribašos 4-osios akmens amžiaus gyvenvietės tyrinėjimų medžiagą. Itin įdomūs ankstyvojo bei vėlyvojo neolito radiniai turėtų patraukti archeologų dėmesį bei duoti peno naujoms diskusijoms.

STRATIGRAFIJA

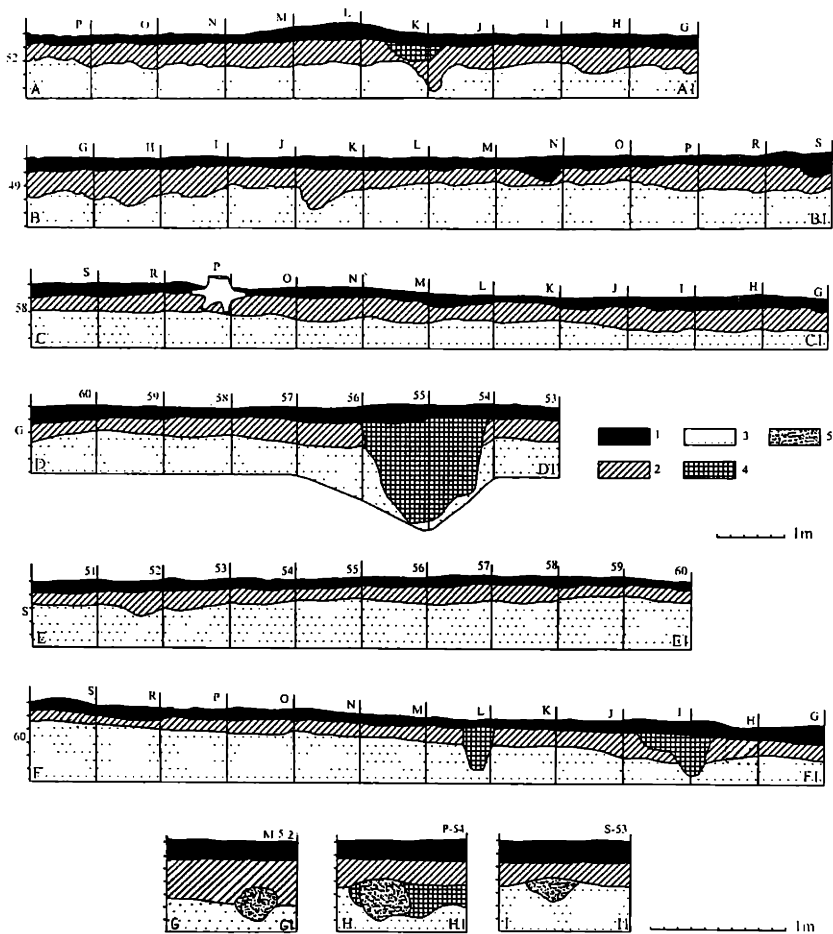
Gyvenvietės teritorijoje auga senas pušynas. Tirtu plotu paviršių dengė samanomis apžėlęs 10–36 cm storio

1 pav. Gribašos 4-osios gyvenvietės situacija. Taškučių linija pažymėtas apytikslis buvusio Dubos ežero krantas

Fig. 1. The location of the site Gribaša 4.

The line of dots marks the approximate location of the northern bank of the former Lake Duba

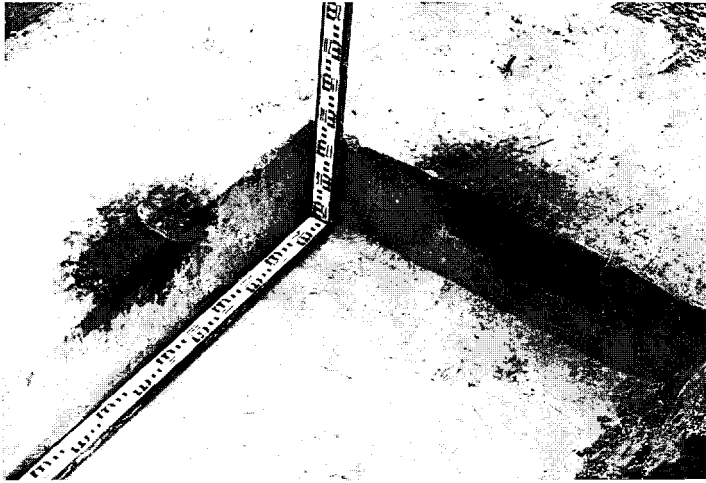
2 pav. Perkasų ir židinių pjūviai. 1. Tamsiai pilkas miškožemis. 2. Gelsvas smėlis – kultūrinis sluoksnis. 3. Balsvas smėlis – įžemis. 4. Pilkas smėlis. 5. Juosvas anglingas smėlis (kompiuterinis atlikimas G. Piličiausko)

Fig. 2. The sediment profile and cross sections of hearths: 1 – dark grey soil, 2 – yellowish sand – the cultural layer, 3 – white sand – sterile soil, 4 – grey sand, 5 – blackish sand with charcoal

tamsiai pilkas miškožemis (2 pav.). Storiausias jis buvo arčiausiai buvusio ežero kranto, o tolstant nuo jo plonėjo. Po miškožemių slūgsojo 10–40 cm storio gelsvas smėlis – kultūrinis sluoksnis. Jis taip pat pamažu plonėjo tolstant nuo terasos bei ŠR kryptimi. Kaip parodė žvalgomieji šurfai, kultūrinis sluoksnis jau už 10–15 m į ŠR buvo visai pranykęs, greičiausiai nupustytas. Gelsvo smėlio paviršiuje neretai išryškėdavo pilko smėlio, kartais su angliukais ar suanglėjusio medžio dalimis, dėmės. Jos būdavo netaisyklingų formų, įvairaus dy-

džio bei gylio, kelios nusitęsusios iki 130–160 cm gylio. Radinių kiekiu ir pobūdžiu dėmės neišsiskirdavo. Jas reikėtų laikyti skruzdėlynų, sudegusių medžių ar išvartų likanomis. Įžemis – balsvas smėlis – paprastai būdavo pasiekiamas 45–60 cm gylyje. Radiniai buvo paplitę miškožemyje (daugiausia jo apačioje), kultūriniam sluoksnyje (tankiausiai – viršutinėje ir vidurinėje dalyse).

Tyrinėjame plote aptikti 3 židiniai. Židiny nr. 1 (2; 4 pav.) išryškėjo 33–35 cm gylyje, apatinėje kultūrinio

3 pav. Židiniai nr. 2 ir nr. 3 (fotografuota G. Piličiausko)
Fig. 3. Hearths no. 2 and no. 3

sluoksniu dalyje. Jis buvo 37 cm skersmens, 30 cm storio, juosvo smėlio su angliukų žymėmis. Deja, pastarieji buvo labai smulkūs, sunykę ir surinkti jų nebuvo galima. Židinyje rasta daug įvairaus dydžio granito nuoskalų, skaldytų akmenų. Kiti radiniai – titnago nuoskalos ir rėžtukas (13:1 pav.) – perdegę. Židiniai nr. 2 ir nr. 3 buvo ŠV tirtu plote dalyje, gretimuose kvadratuose (3 pav.). Objektai išryškėjo kultūrinio sluoksniu apačioje, 30–32 cm gylyje. Židinių skersmuo – 40 ir 42 cm. Jie buvo 30 ir 16 cm storio, nusitęsę įžemyje. Vicname jų (nr. 3) aptikti 2 perdegę 16x10x5 ir 12x9x7 cm skersmens akmenys. Kitas židinyje (nr. 2) buvo be akmenų, šiek tiek išsklaidytas jį peraugusios ir vėliau sudegusios šaknės. Deja, radinių, galinčių byloti apie židinių amžių, juose neaptikta. Pasitaikė tik keliolika perdegusių titnago nuoskalų. Židiniuose surinktos anglys perduotos radio-karboniniam datavimui į Kijevo laboratoriją.

RADINIAI

Tyrinėjimų metu Gribašos 4-ojoje gyvenvietėje surinkti 14 589 titnaginiai radiniai (1–3 lentelės). Titnagų tankis tyrinėtame plote didelis – neretai 1 m² jų pasitaikydavo daugiau kaip 300 (4 pav.). Buvo naudojamas vietinis pilkas, juodas titnagas. Taip pat surinktos 1849 keramikos šukės. Jų tankis kvadratuose nedidelis (19 pav.). Tipolo-

giškai, planigrafiškai, stratigrafiškai išanalizavus turimą medžiagą, Gribašos 4-osios gyvenvietės radiniai buvo suskirstyti į 4 kompleksus: vėlyvojo paleolito, vėlyvojo mezolito, ankstyvojo bei vėlyvojo neolito. Pavieniai radiniai priskirti viduriniajam neolitui. Deja, nemažos dalies radinių priskirti konkretniam laikotarpiui nepavyko.

VĒLYVASIS PALEOLITAS

Vėlyvajam paleolitui būtų galima priskirti 65 radinius. Dauguma jų – skeltės nuo dvigalių skaldytinių. Dalis skelčių, jų dalių galėjo priklausyti ir kitiems laikotarpiams. Be to, surasti 2 „svidriniai“ antgaliai, iš kurių vienas buvo perdarytas į rėžtuką (7:1–2 pav.). Vėlyvajam paleolitui priskirtas ir nuo dvigalio skaldytinio nuskeltas nuskėlimais į priešingas puses suformuotas vidurinis rėžtukas (7:3 pav.). Be to, rasti 6 dvigaliai skaldytiniai (7:4–5 pav.). Vėlyvajam paleolitui priskirti radiniai buvo pasklidę po visą tirtą plotą, tačiau didesnė jų koncentracija pastebima arčiau ežero kranto. Stratigrafiškai didžioji dalis radinių rasti kultūrinio sluoksniu viduryje, 10 proc. – apatinėje dalyje.

VĒLYVASIS MEZOLITAS

Vėlyvajam mezolitui (VM) priskirtų radinių Gribašos 4-ojoje gyvenvietėje gausiausia. Šio laikotarpio medžiaga

1 lentelė. Bendra titnago radinių statistika

Tab. 1. General statistics of finds. The left column notes the type of artefact (flakes, cores, blades, retouched artefacts) and their total; the middle column notes the quantity of each

Radinio tipas	Kiekis	%
Nuoskalos	12 345	84,6
Skaldytiniai	137	0,94
Skeltės	1591	10,9
Antrinio apdirbimo	516	3,53
Iš viso	14 589	100

2 lentelė. Bendra skaldytinių statistika

Tab. 2. General statistics of cores

Skaldytinių tipai	Kiekis				%			
	skeltėms	sklet. ir nuosk. nuoskaloms	iš viso	skeltėms	sklet. ir nuosk. nuoskaloms	iš viso		
Vienagaliai kūginiai	5	1	7	71	14		5	
Vienagaliai su rankenėle	11	1	14	79	7,1	14	10	
Vienagaliai, tiksliau nenustatyti	4	6	12	15	23	46	19	
Dvigaliai	3	2	6	50	33		4,3	
Pakeistos orientacijos	1	9	7	22	4,5	32	16	
Apskaldytos nuoskalos			27				19	
Neapibrėžiamos skaldytinių dalys			35				25	
Iš viso			140				100	

koncentravosi Š, ŠR, PR tyrineto ploto dalyje. Galima teigti, kad vėlyvojo mezolito kompleksas Gribašos 4-ojoje gyvenvietėje iš esmės „grynas“: plote, kuriame buvo paplitę VM radiniai, nepasitaikė ankstyvojo neolito keramikos (kompaktiškas labai smulkių šukių židdukas ir 1 ornamentuota šukė aptikta pačiame VM radinių paplitimo pakraštyje). Su VM radiniais aptikta tikėtai vėlyvojo neolito keramikos, titnago dirbinių, keletas viduriniajam neolitui būdingų puodų fragmentų bei paleolitui skirtingų radinių.

Vėlyvojo mezolito radiniai slūgsojo daugiausia kultūrinio sluoksnio viršutinėje bei vidurinėje dalyse. Didesnė dalis – apie 65 proc. dirbinių, buvo pagaminti iš skelčių. Išmatavus taisyklingų skelčių plotį paaiškėjo, kad dažniausiai jos buvo skeliamos 10 mm, kiek rečiau – 8 ir 12–13 mm pločio (4 lentelė). Panašūs rezultatai gauti ir Karaviškių 6 gyvenvietės vėlyvojo mezolito–ankstyvojo neolito komplekse (Piličiauskas, 2001).

Skaldytinių pasitaikė įvairių (2 lentelė). Didelė jų dalis sunaudoti: apskaldyti iš visų pusių, nuskeliant nuoskalas ar trumpas netaisyklingas skeltės. Rasta gražių taisyk-

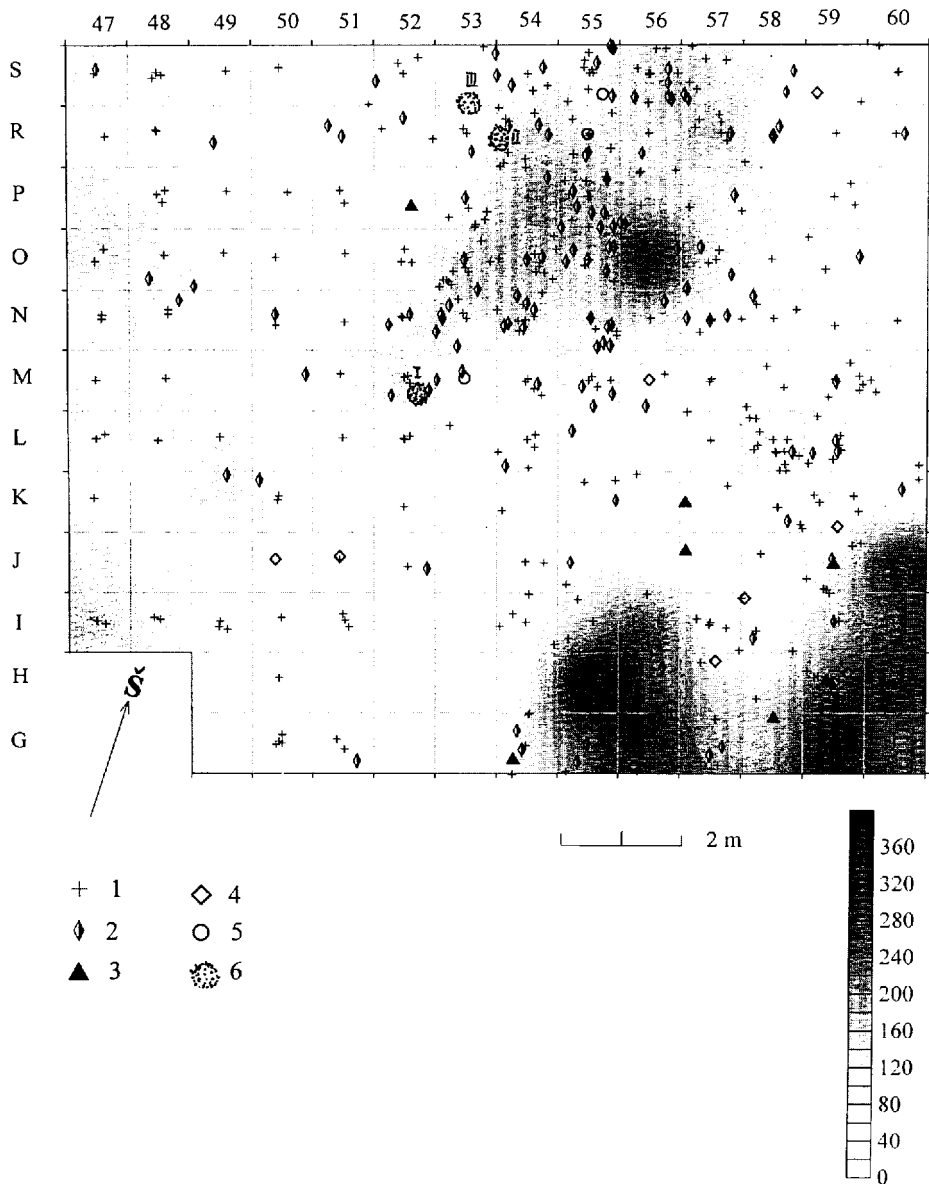
lingų vienagalių skaldytinių „su rankenėle“ (8:1–4 pav.). Kai kurie jų visai sunaudoti. Aptikta keletas skaldytinių „su rankenėle“ ruošinių: padarytos aikštelės, pradėtas formuoti skaldymo frontas, tačiau pats skaldytinis toliau nenaudotas (8:5 pav.). Rasti 7 vienagaliai kūginiai skaldytiniai buvo sunaudoti (9:1–2 pav.), kai kurie jų anksčiau buvę su „rankenėlėmis“. Rasta ir skaldytinių taisyklingo liekanų – nuskeltų aikštelių (9:3 pav.). Kiek labiau išsiskyrė keletas skaldytinių. Jie buvo plokšti, iš abiejų pusių naudoti nuskelti nuoskaloms (10:1–3 pav.). Galė būti, kad jie priklausė ir vėlyvesniam, galbūt vėlyvojo neolito laikotarpiui. Nors nemaža dalis skaldytinių buvo gana stipriai sunaudoti, galima teigti, kad titnago žaliava nebuvo labai tausojama. Aptikta nemažai vos apskaldytų žaliavos gabalų, nesunaudotų skaldytinių. Pačioje gyvenvietėje titnago žaliavos nėra, tačiau jos gausu netoliese esančiose Rudnios apylinkėse.

Gausiausia dirbinių grupė – mikrolitai. Bent 72 iš jų galima priskirti VM. Su gamybos atliekomis – mikrorėžtukais ir skelčių dalijimo atliekomis – jie sudarė 30,9 proc. visų antrinio apdirbimo radinių. Rasti 32 lancetai ir jų dalys. Lancetai keleto tipų (3 lentelė). Gausiausia jų grupė (10) – lancetai nulaužtu pagrindu, apatiniam skeltės gale mikrorėžtukine išskala suformuotu smaigaliu (11:3–6, 9–12 pav.). 7 rasti lancetai buvo įstrizai retušuotu pagrindu (11:19–21, 26 pav.). Dar vienas tipas – lancetai retušuojant išskirta įkote (11:22–25 pav.). Jų smaigalys mikrorėžtukine išskala suformuotas skeltės viršutinėje dalyje. Mezolitui priskirtini ir keli nebaigti daryti, sultūžę gaminant ir „nevykę“ lancetai (11:15–16 pav.). Iširtame plote rasta 14 trikampių mikrolitų (11:27–40 pav.). 9 iš jų buvo siauri ir ilgi. Išsiskiria vienas labai mažas – vos 1 cm ilgio, 4 mm pločio – trikampis. Iš 23 aptiktų ašmenėlių (11:41–61 pav.) daugiausia (13) buvo vienu retušuotu šonu. Iš likusių išsiskyrė 5 (11:58–61 pav.). Jie, kaip ir kiti, buvo pagaminti iš siaurų skeltelių, tačiau su bent viename gale suformuotu smaigaliuku, trys jų apdirbti dvipusiu retušu. Tokie ašmenėliai būdingi jau ankstyvajam mezolitui. Tačiau nesant kitų šiam laikotarpiui būdingų dirbinių, taip pat planigrafiškai aptarto tipo ašmenėliams neišsiskiriant iš VM komplekso, pagrindo juos priskirti ankstyvajam mezolitui nėra. Aptariant mikrolitus reikėtų paminėti 7 savitus pseudomikrorėžtukus: jie buvo padaryti retušuojant ir įstrizai nulaužiant, tad primena nevykusius lancetus (11:62–68 pav.). Tokio tipo dirbinių pasitaikė Katros kaimo

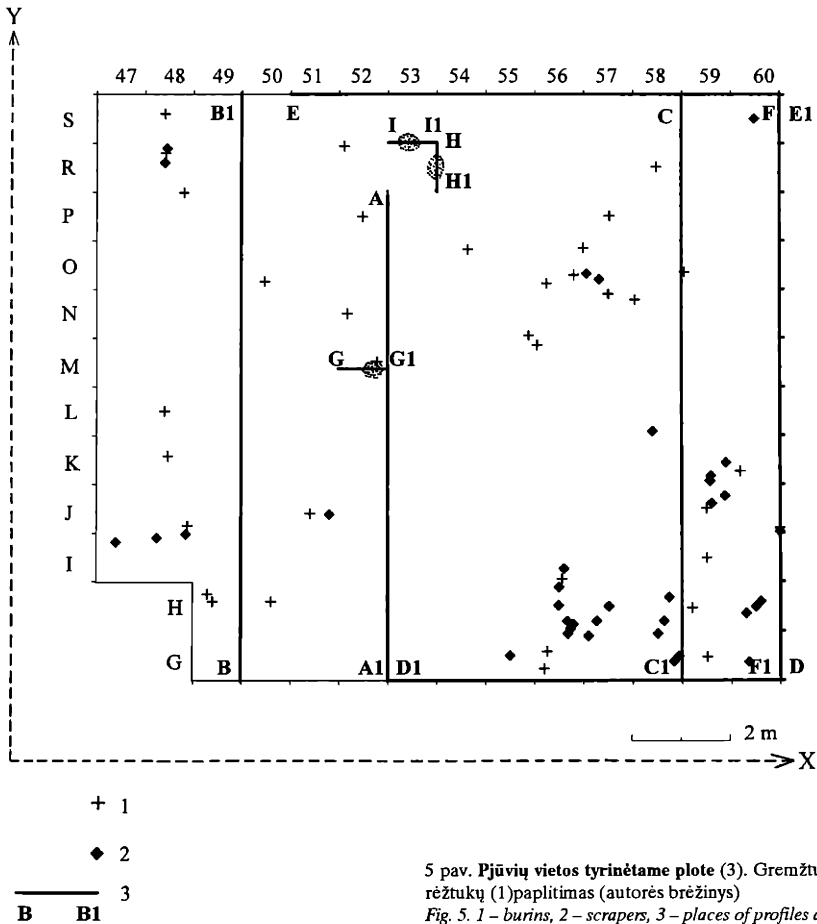
3 lentelė. Antrinio apdirbimo titnago radinių, antrinio apdirbimo atliekų statistinė lentelė

Tab. 3. General statistics of flint tools and their secondary by-products. 1 – microburins, 2 – pseudomicroburins, 4 – „Svidenan“ tanged points, 5 – triangle arrowheads, 6 – trapezias, 7 – lancets, 8 – triangular microliths, 9 – inserts, 10 – scrapers, 11 – burins, 12 – perforators, 13 – scrapers, 14 – knives, 15 – axes, 16 – retouched blades, 17 – retouched flakes, 18 – tools fragments, 19 – chisel blades. The large middle column notes the quantity of each and below – from what they were made: from flakes, blades, parts of cores

Nr.	Dirbinio tipas	Kiekis				%			
		iš nuos- kaių	iš skeltių	iš skaltųjų dal.	iš viso	iš nuos- kaių	iš skeltių	iš skaltųjų dal.	iš viso
<i>Antrinio apdirbimo atliekos</i>					95				18,4
1	Mikrorėžtukai				62				12
	Skeltės apatiniaame gale		50				100		80,6
	Skeltės viršutiniame gale		11				100		17,7
			1						1,6
2	Pseudomikrorėžtukai				26				5
	Skeltės apatiniaame gale				13		100		50
	Skeltės viršutiniame gale				13		100		50
3	Rėžtukiniai nuskėlimai				7				1,35
	<i>Dirbiniai su antrinio apdirbimo požymiais</i>	123	192	7	421	38,2	59,6	2,17	81,58
	Ikotiniai strėlių antgaliai				2				0,38
4	„Svidriniai“		2		2		100		100
	Antgaliai plokščiai retuotu paviršiumi				8				1,55
5	Trikampiai	7	1		8	87,5	12,5		100
	Mikrolitai				74				14,3
6	Trapecijos	2	2		4	50	50		0,77
7	Lancetai				34				6,58
	Lancetai natūraliu pagrindu		5		5		100		14,7
	Lancetai nulaužtu pagrindu		10		10		100		29,4
	Lancetai įstrižiai retuotu pagrindu		7		7		100		20,5
	Lancetai retuuojuojant padaryta įkote		4		4		100		11,7
	Fragmentai		8		8		100		23,5
8	Trikampiai mikrolitai		13		13		100		2,5
9	Ašmenėliai				23				4,45
	Statmenai retuotu šonu		13		13		100		56,5
	Statmenai retuotu šonu su smaigaliuku		5		5		100		21,7
	Statmenai retuotu šonu ir 1 galu		1		1		100		4,3
	Statmenai retuotu 1 galu		1		1		100		4,3
	Fragmentai		3		3		100		13
10	Gremžtukai				39				7,55
	Galiniai	22	5		31	70,9	16,1		79,4
	Galiniai-šoniniai	1			1	100			2,5
	Šoniniai	2			2	100			5,1
	Fragmentai				5				12,8
11	Rėžtukai				37				7,17
	Padaryti retuuojuojant ir nuskeliant, viduriniai	1	1		2	50	50		5,4
	Padaryti retuuojuojant ir nuskeliant, šoniniai	7	2	2	11	63,6	18,2	18,2	29,7
	Padaryti retuuojuojant ir nuskeliant, kampiniai	5	2	2	9	55,5	22,2	22,2	24,3
	Padaryti retuuojuojant ir nuskeliant, skersiniai	1			1	100			2,7
	Padaryti nuskeliant į skirtingas puses, viduriniai	2	2		4	50	50		10,8
	Padaryti nuskeliant į skirtingas puses, šoniniai	1	3		4	25	75		10,8
	Padaryti laužiant ir nuskeliant, kampiniai	2			2	100			5,4
	Padaryti nuskeliant ant natūralaus pagrindo, šoniniai	2	1		3	66	33,3		8,1
	Kombinuoti		1		1		100		2,7
12	Perforatoriai				13				2,5
	Grąžteliai		4		4		100		30,7
	Ylos	5	4		9	55,5	44,4		69,2
13	Grandukai				22				4,26
14	Peiliai				20				3,87
	Riestais ašmenimis	3	2		5	60	40		25
	Tiesiais ašmenimis	2	4		6	33,3	66,6		30
	Dvišoniais ašmenimis	2	4		6	33,3	66,6		30
	Istrižiais ašmenimis		1		1		100		5
	Iš skeltės, 2 statmenai retuotais galais		2		2		100		10
15	Kirveliai				14				2,71
	Nuoskaliniai su skersiniu (transė) nuskėlimu	4			4	100			28,5
	Nuoskaliniai be skersinio (transė) nuskėlimo	3			3	100			21,4
	Skaldytinių tipo lešio pjūvio			2	2			100	14,2
	Fragmentai	4		1	5	80		20	35,7
16	Retuotos skeltės				80				15,5
	Be dvigalio skaldytinio požymių		75				100		93,8
	Su dvigalio skaldytinio požymiais		5				100		6,25
17	Retuotos nuoskalos	52			52	100			10,1
18	Tiksliau neapibrėžiami dirbinių fragmentai				59				11,4
19	Kaltelių ašmenėliai				1	100			0,19
	<i>Iš viso</i>	131	256	7	516	33	65	1,8	100

4 pav. Titnago radinių tankis (vnt./m²) ir dirbinių pasiskirstymas tyrinėtam plote. 1 – taisyklingos skeltės, 2 – mikrolitai, 3 – trikampiai antgaliai, 4 – kiti plokščiai retušuoti dirbiniai, 5 – gludinti radiniai, 6 – židinių pjūviai (autorės brėžinys)
 Fig. 4. Distribution and density (units / 1 sq. m) of flint artefacts. 1 – regular blades, 2 – microliths, 3 – triangular arrowheads, 4 – other pressure-flaked artefacts, 5 – polished finds, 6 – hearths

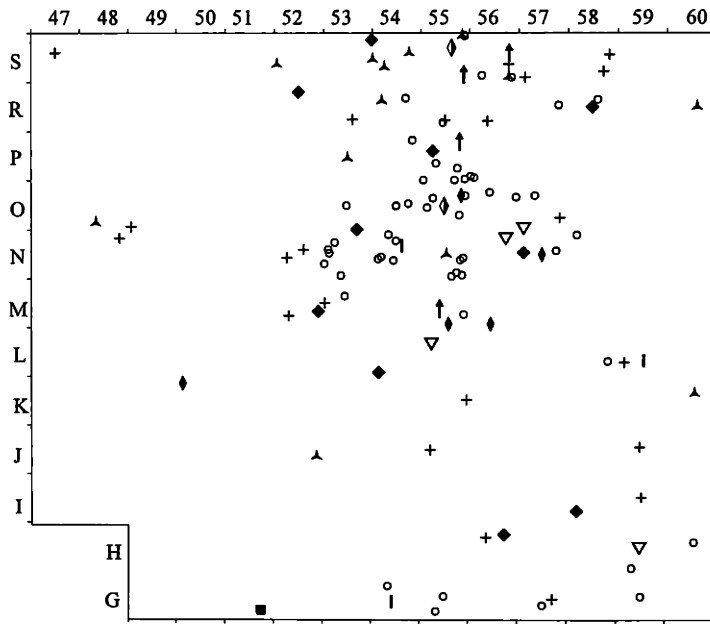
5 pav. Pjūvių vietos tyrinėtame plote (3). Gremžtukų (2) ir rėžtukų (1) paplitimas (autorės brėžinys)

Fig. 5. 1 – burins, 2 – scrapers, 3 – places of profiles and hearts

2-ojoje gyvenvietėje (Brazaitis, 2000, p. 7). Tyrinėtame plote, be kitų mikrolitų, buvo rastos 4 trapecijos. Nors visos jos gana nevienodos (11:48–51 pav.), tačiau labiau išsiskyrė viena, iš nuoskalos pagaminta itin maža trapecija. Ji gulėjo toliau nuo likusių trijų. Planigrafiškai išanalizavus medžiagą nesimato kurio nors tipo mikrolitų išskirtinės paplitimo teritorijos. Daug rėžtukų (5 pav.) aptikta kartu su mikrolitais, kurie koncentravosi tyrineto ploto viduryje (6 pav.). Dar viena jų paplitimo vieta pastebima R ploto dalyje. Pastaroji išsiskyrė ir gremžtukų skaičiumi.

Iš 39 rastų gremžtukų dauguma buvo galiniai, pagaminti iš nuoskalų (12:56–59 pav.). Iš jų išsiskyrė vienas

pagamintas iš ilgos taisyklingos skeltės (14:4 pav.). Gremžtukai itin koncentravosi vienoje vietoje (5 pav.). Kadangi šioje ploto dalyje aptikta ir vėlyvojo neolito dirbinių, dalis gremžtukų galėjo priklausyti šiam laikotarpiui. Rėžtukai (13:1, 3–4, 6–10, 12–13, 16 pav.) taip pat buvo gaminami daugiausia iš nuoskalų, vos keletas – iš skelčių. Jie įvairių tipų (3 lentelė). Daugiausia rasta padarytų retušuojant ir nuskeliant šoniniu, taip pat kampinių rėžtukų. Pastebimos kelios rėžtukų koncentravimosi vietos (5 pav.). Perforatoriai sudarė nedidelę dalį – 2,5 proc. dirbinių. Visi 4 grąžteliai buvo pagaminti iš skelčių. Iš jų buvo padarytos 4 iš 9 ylių. Grandukų pasitaikė įvairių. Dažniausiai jie buvo gaminti iš nuoskalų, keletas

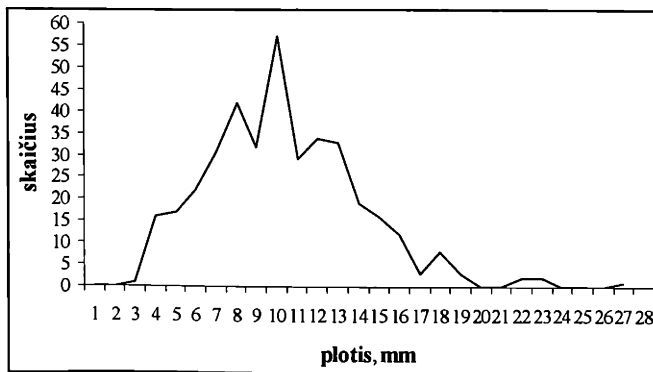

+ 1	I 5
◆ 2	◇ 6
◆ 3	▽ 7
↑ 4	▲ 8
	○ 9

3 m

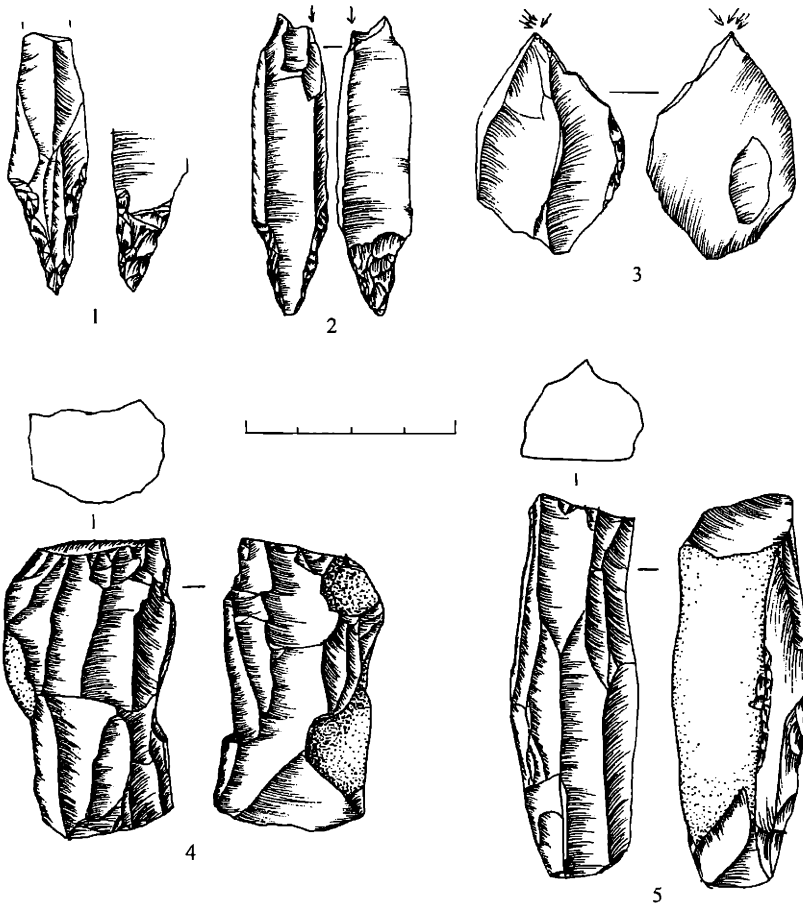
6 pav. Mikrolitų pasiskirstymas tyrinėtame plote. 1 – ašmenėliai, 2 – lancetai tiesiu retušuotu pagrindu, 3 – lancetai įstrižai retušuotu pagrindu, 4 – lancetai retušuojant padaryta įkote, 5 – lancetai natūraliu pagrindu, 6 – lancetai nulaužtu pagrindu, 7 – trapecijos, 8 – trikampiai mikrolitai, 9 – mikrorėžtukai (autorės brėžinys)

Fig. 6. The distribution of microliths. Inserts 1, lancets 2–6, trapezes 7, triangular microliths 8, microburins 9

4 lentelė. Skelčių pločio diagrama
Tab. 4. Diagram of regular blade width

7 pav. Vėlyvojo paleolito tūnago dirbiniai. 1 – strėlės antgalis, 2, 3 – rėžtukai, 4, 5 – skaldytiniai (autorės piešinys)
Fig. 7. Late Phaleolithic flint artefacts

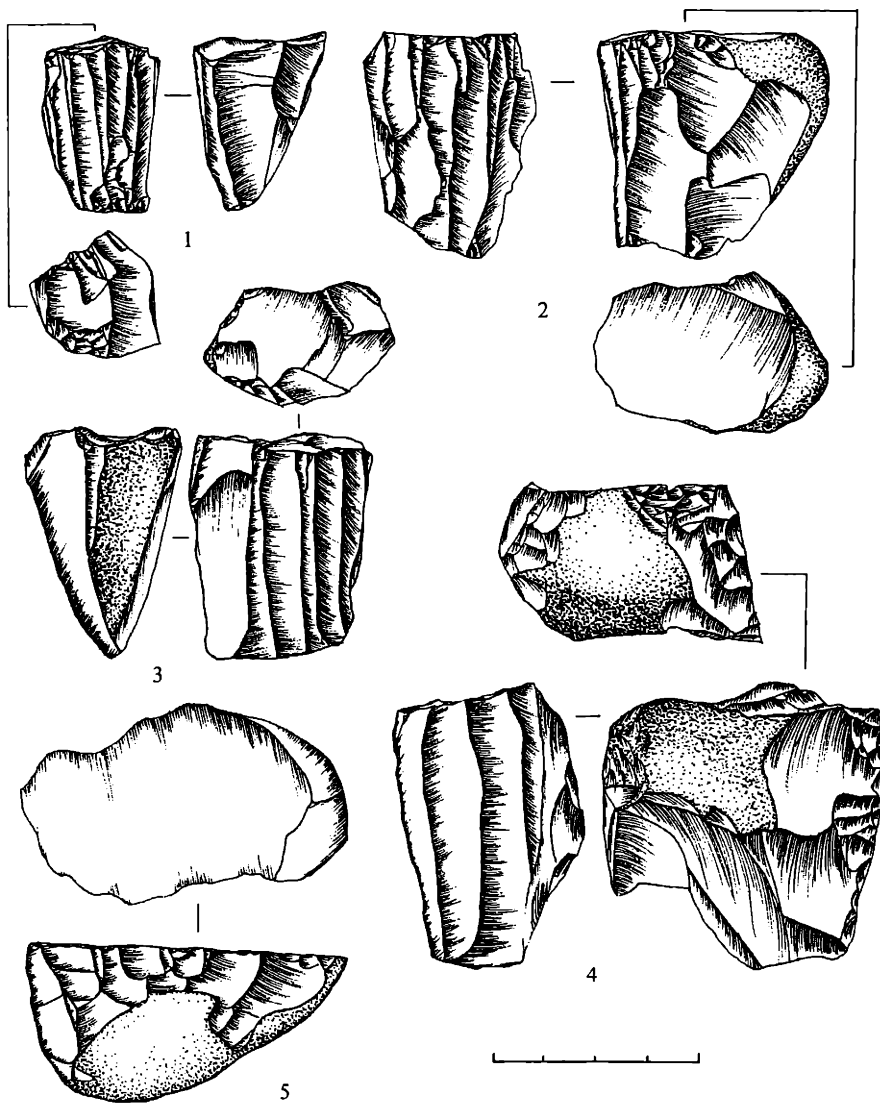
padaryti iš skaldytinių dalių. Jie įgaubtais, tiesiais, išgaubtais ašmenimis, dažnai ryškus darbinis retušas, kartais retušuoti beveik visu perimetru (14:3 pav.).

Peiliai buvo gaminami ir iš skelčių, ir iš nuoskalų. Trys nuoskaliniai peiliai buvo masyvūs, apdirbti stačiais retušuojant, vienas – itin kruopščiai (14:5 pav.). Du rasti peiliai iš skelčių buvo labai panašūs. Vienas – smulkiai retušuotu šonu ir galu (14:6 pav.), kitas – abiem retušuotais šonais (14:7 pav.). Abu dirbiniai su darbiniais retušais. Kitų peilių rasti nedideli fragmentai. Dalis aptartų dirbinių galėjo priklausyti ir ankstyvojo neolito gyvenvietei (-ėms).

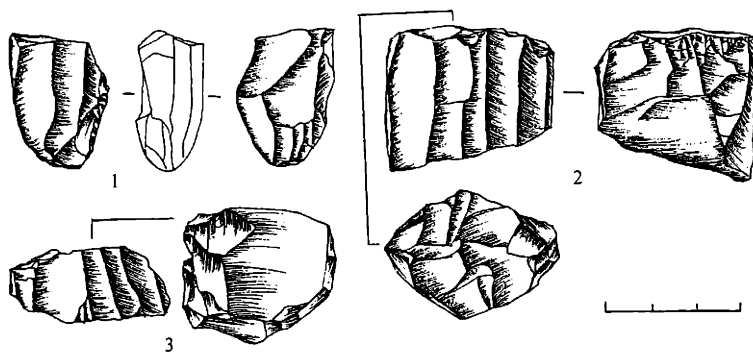
Iš 14 aptiktų kirvelių dauguma (11) buvo pagaminti iš nuoskalų. Iš 9 sveikų dirbinių 4-ių ašmenys sufor-

muoti skersai (tranšė) nuskeliant (15:3 pav.). Iš kitų savo forma, kruopštesniu apdirbimu išsiskyrė vienas kirvelis (14:9 pav.). Tačiau tai greičiausiai nulėmė pasirinkto ruošinio (nuoskalos) forma, savybės.

Gribašos 4-osios gyvenvietės VM kompleksas priskirtinas mezolitinei Nemuno (Janislavicių) kultūrai. Dirbinių paplitimas leistų teigti čia greičiausiai buvus vieną gyvenvietę. Sprendžiant pagal radinių koncentracijas (4–6 pav.), tyrinėjame plote galėjo būti atidengtos 2-jų pastatų vietos. Kadangi Gribašos 4-osios gyvenvietės tyrinėjimai dar nebaigti, VM stovyklavietės ribos aiškios tik tai V, PV dalyse, ateityje gali pasirodyti čia buvus ir daugiau aptarto laikotarpio stovyklaviečių.

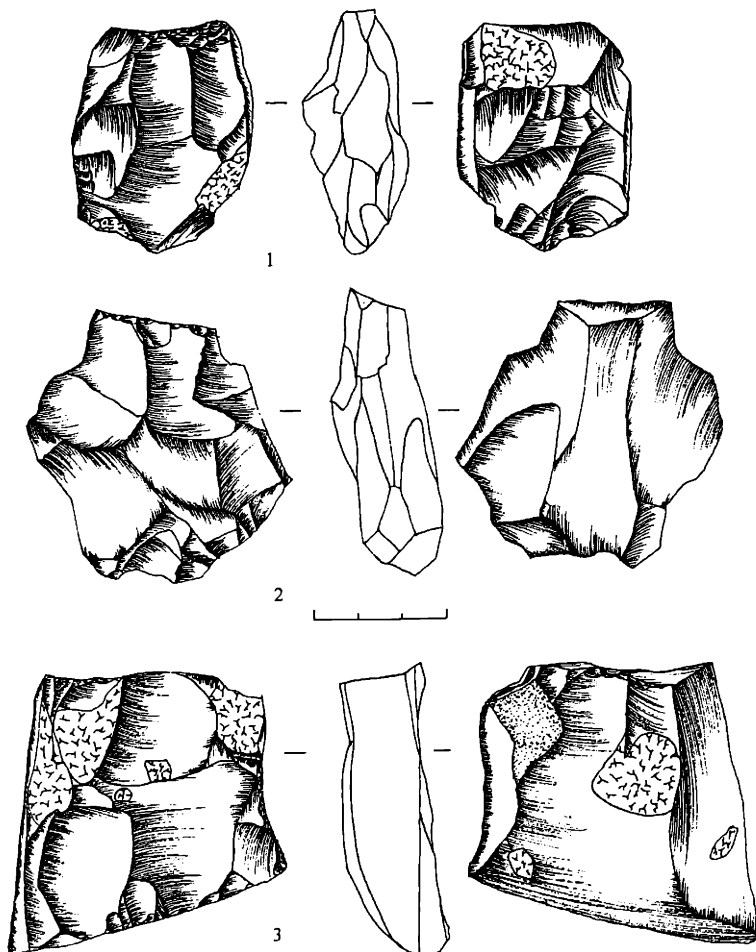

8 pav. Vėlyvojo mezolito titnago skaldytiniai (autorės piešinys)
Fig. 8. Late Mesolithic flint cores

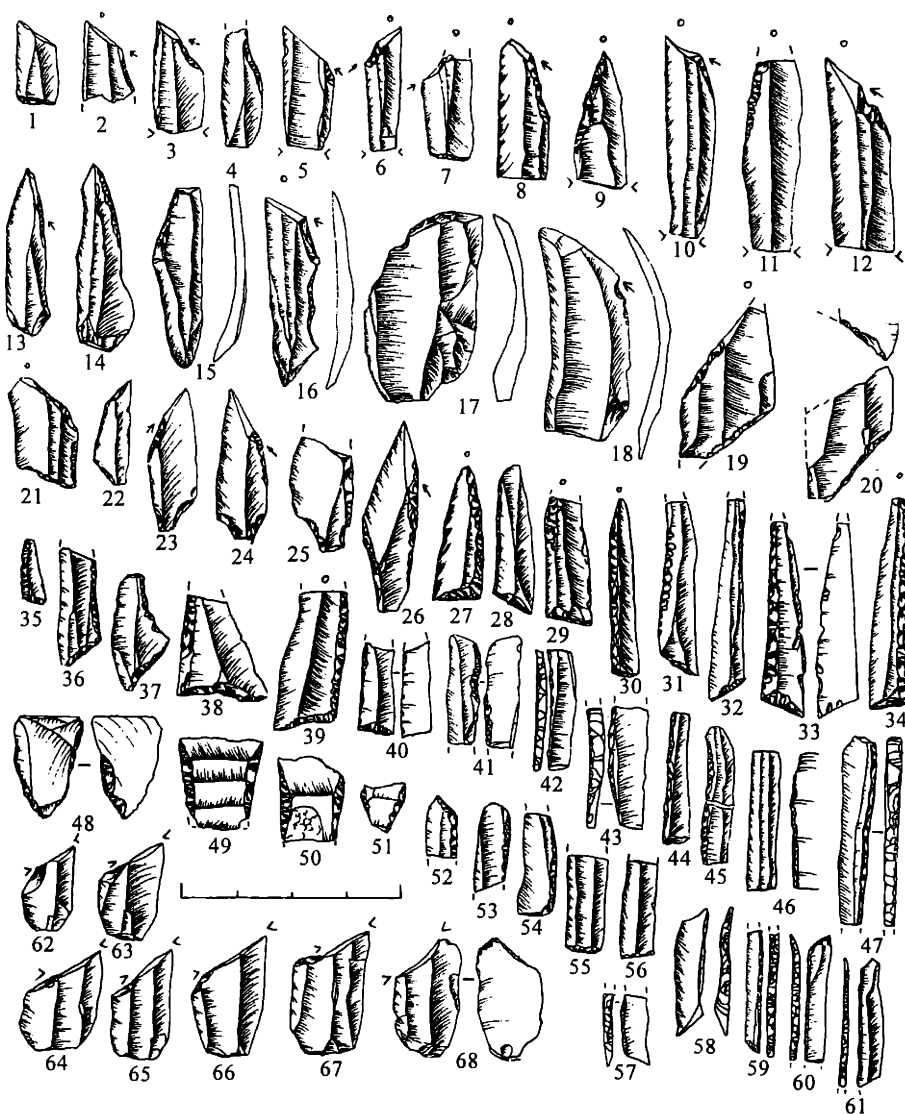
9 pav. 1, 2– titnago skaldytiniai, 3 – skaldytinio aikštelė (autorės piešinys)

Fig. 9. Late Mesolithic flint cores

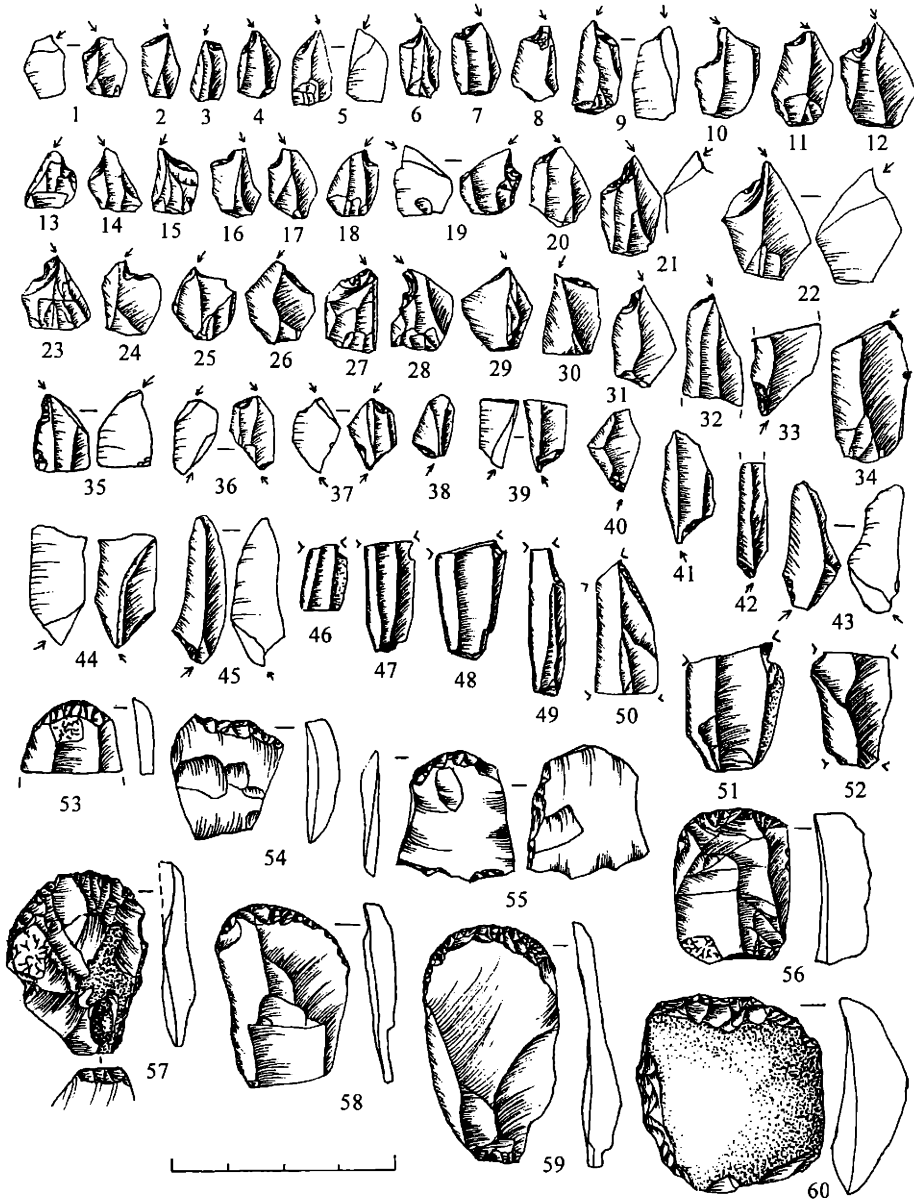

10 pav. Titnago
skaldytiniai
(autorės piešinys)

Fig. 10. Late
Mesolithic flint cores

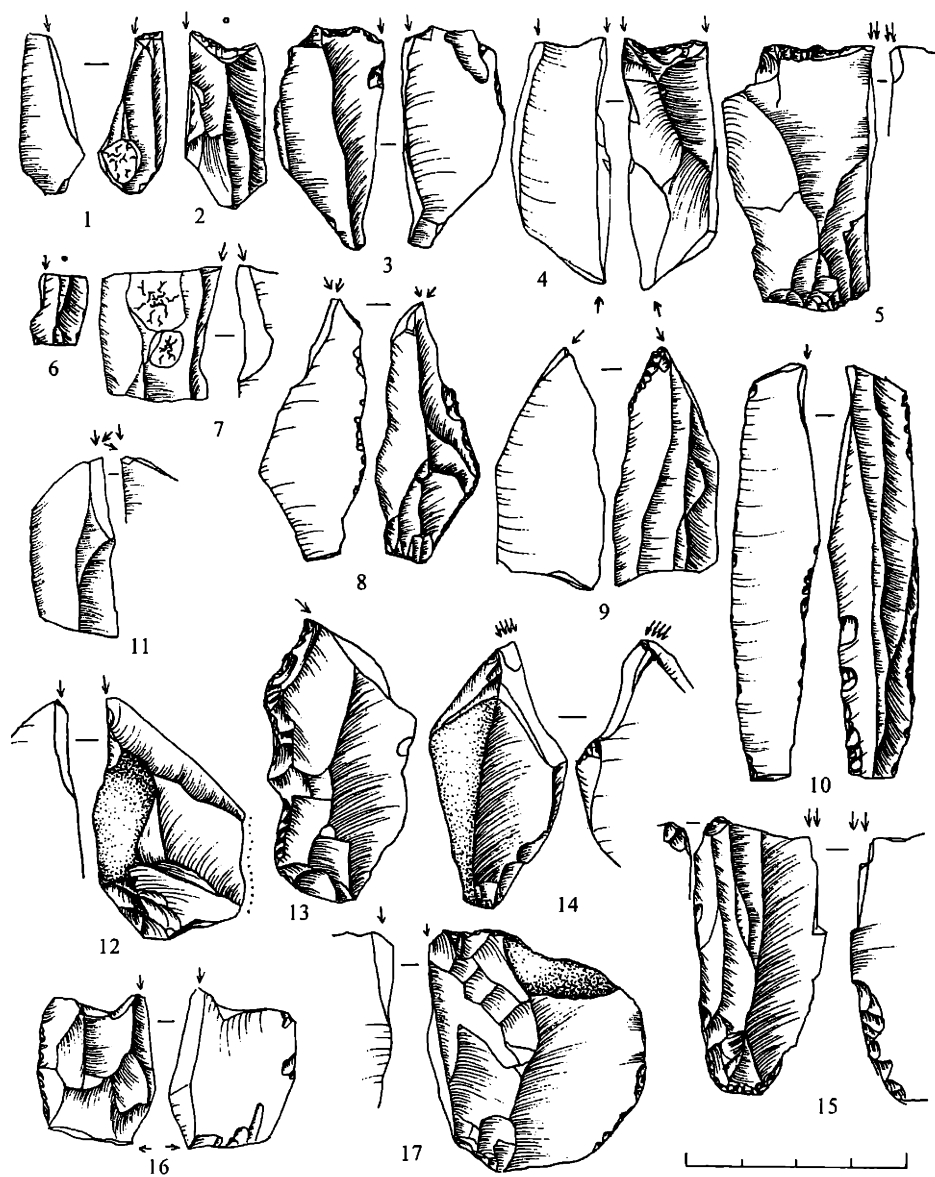

11 pav. Vėlyvojo mezolito (1–12, 15–16, 19–68), ankstyvojo neolito (13–14, 17–18 (?)) titnago dirbiniai. 1–26 – lancetai, 27 – 34 – trikampiai mikrolitai, 48–51 – trapecijos, 52–61 – ašmenėliai, 62–68 – pseudomikrorėžtukai (autorės piešinys)
 Fig. 11. Flint artefacts. The Late Mesolithic (1–12, 15–16, 19–68), the Early Neolithic (13–14, 17–18 (?)). Lancelets 1–26, triangular microliths 27–34, trapezes 48–51, inserts 52–61, pseudoburins 62–68

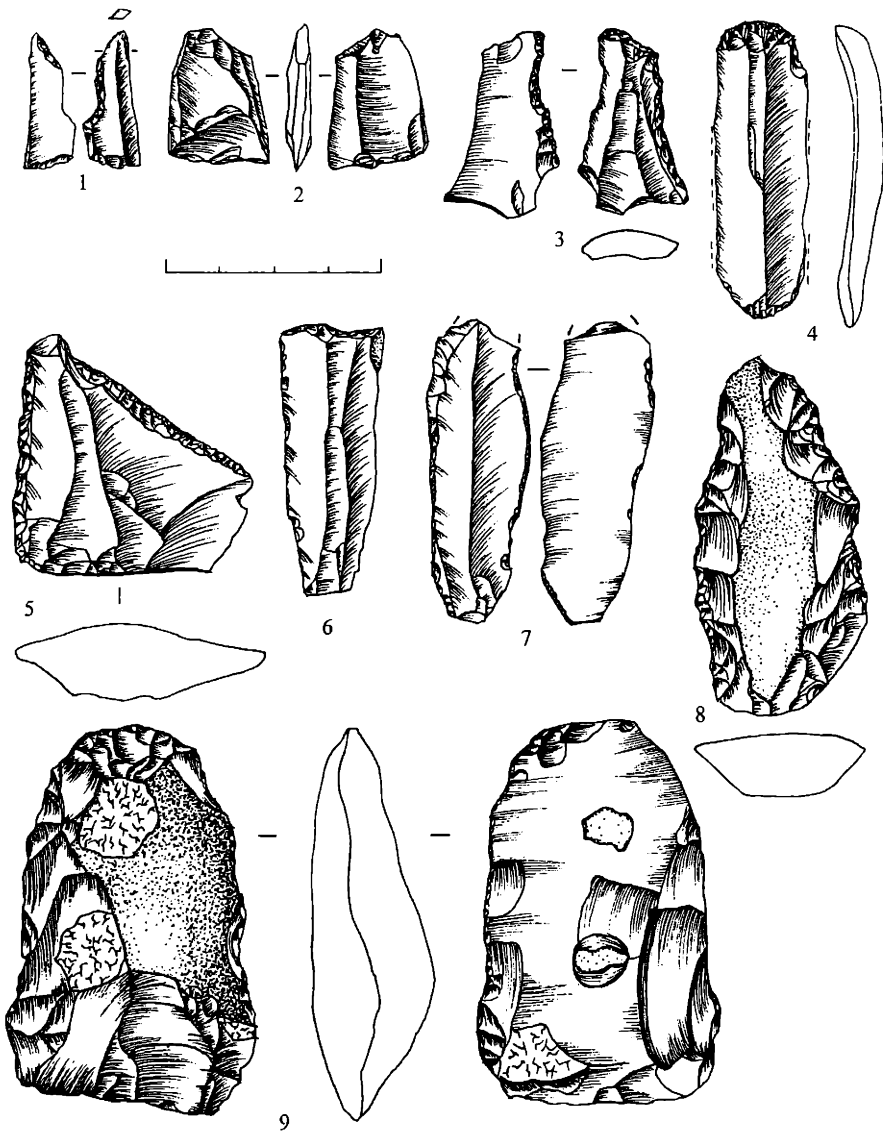

12 pav. Vėlyvojo mezolito (1–52), ankstyvojo neolito (53–55, 60) titnago dirbiniai. 1–45 – mikrorėžtukai, 46–52 – pseudomikrorėžtukai, 53–60 – gremžtukai (autorės piešiny)

Fig. 12. Flint artefacts. Late Mesolithic (1–52) and Early Neolithic (53–55, 60). Microburins 1–45, pseudoburins 6–52, scrapes 53–60

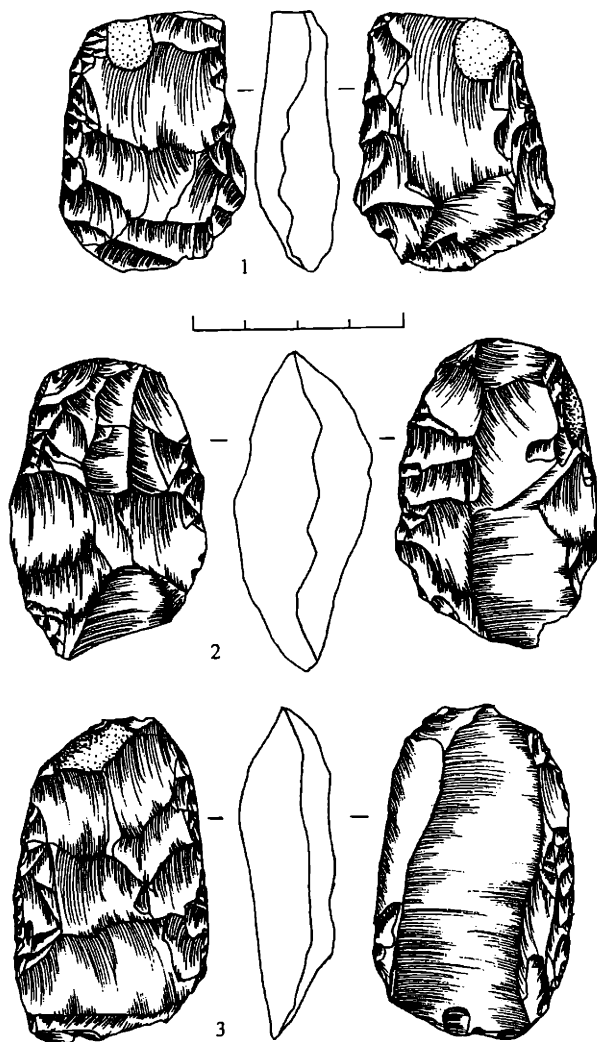

13 pav. Vėlyvojo mezolito (1, 3-4, 6-13, 16-17), ankstyvojo neolito (?) (2, 5, 14-15) titnaginiai rėžtukai (autorės piešinys)
 Fig. 13. Flint burins. Late Mesolithic (1, 3-4, 6-13, 16-17) and Early Neolithic (2, 5, 14-15)

14 pav. Vėlyvojo mezolito titnago dirbiniai. 1 – perforatorius, 2 – kaltelio ašmenėlis, 3 – grandukas, 4 – gremžtukas, 5–8 – peiliai, 9 – kirvis (autorės piešinys)

Fig. 14. Late Mesolithic flint artefacts. Perforator 1, chisel blade 2, multi-edged side scraper 3, scraper 4, knives 5–8, axe 9

15 pav. Vėlyvojo mezolito titnaginiai kirviai (autorės piešinys)
Fig. 15. Late Mesolithic flint axes

ANKSTYVASIS NEOLITAS

Titnago radiniai

PV, V, ŠV tyrineto ploto dalyje buvo „užkabinti“ ankstyvojo neolito (AN) gyvenviečių pakraščiai. Daugiausia informacijos apie jas suteikė keramika. Titnago radinių, kuriuos būtų galima priskirti ankstyvajam neolitui, – vos

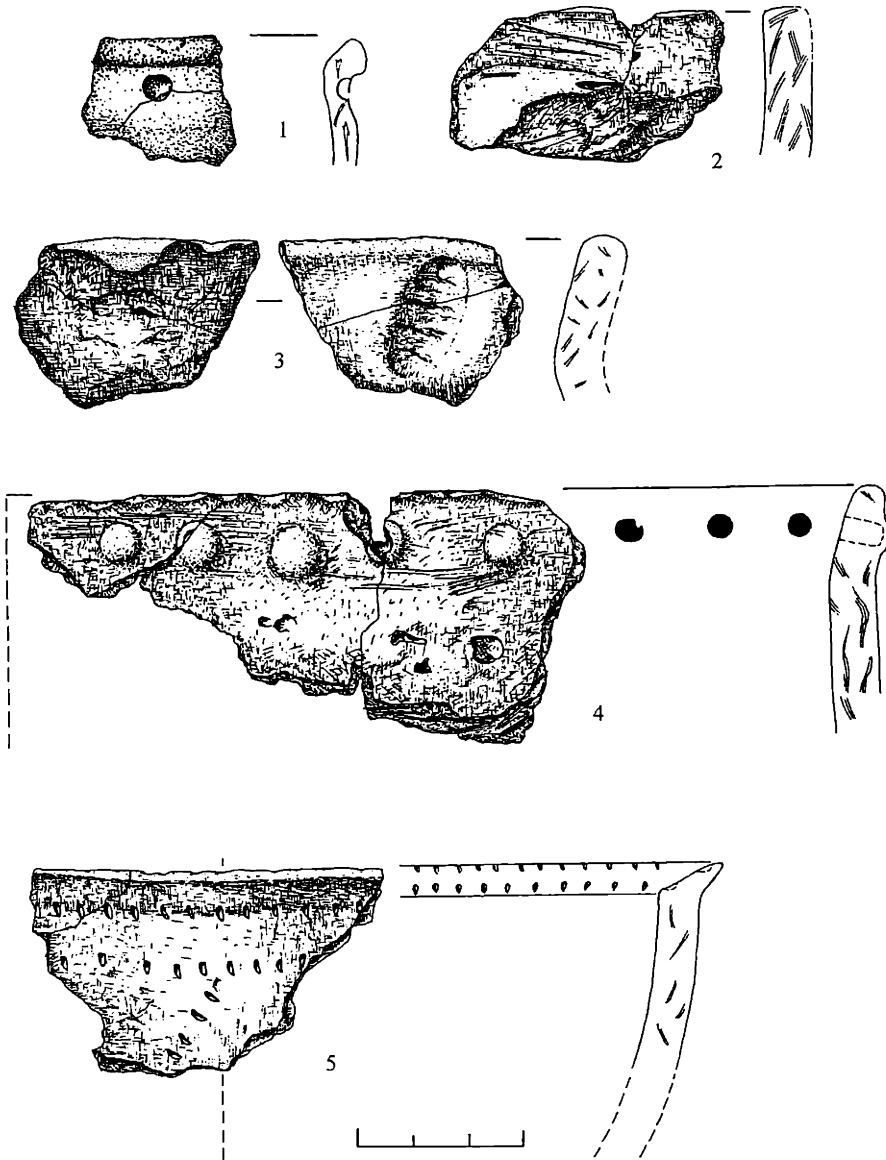
keletas. AN datuotini 2 neolitinio tipo – natūraliu pagrindu, smaigaliu viršutiniame skeltės gale – lancetai (11:13–14 pav.). Pirmasis jų buvo rastas žvalgomajame šurfe už 8 m į V nuo perkastos krašto. Sprendžiant iš planigrafijos, AN gali priklausyti ir V tyrineto ploto dalyje aptikti keletas ašmenėlių, trikampsis mikrolitas (11:30 pav.), taip pat dalis gremžtukų (12:53–55, 60 pav.), rėžtukų, padarytų retušuojant ir nuskeliant (12:2, 5, 14 pav.) ar vien nuskeliant (12:15 pav.), kitų radinių. AN gyvenviečių teritorijoje nebuvo rasta nė vieno kirvelio.

Keramika

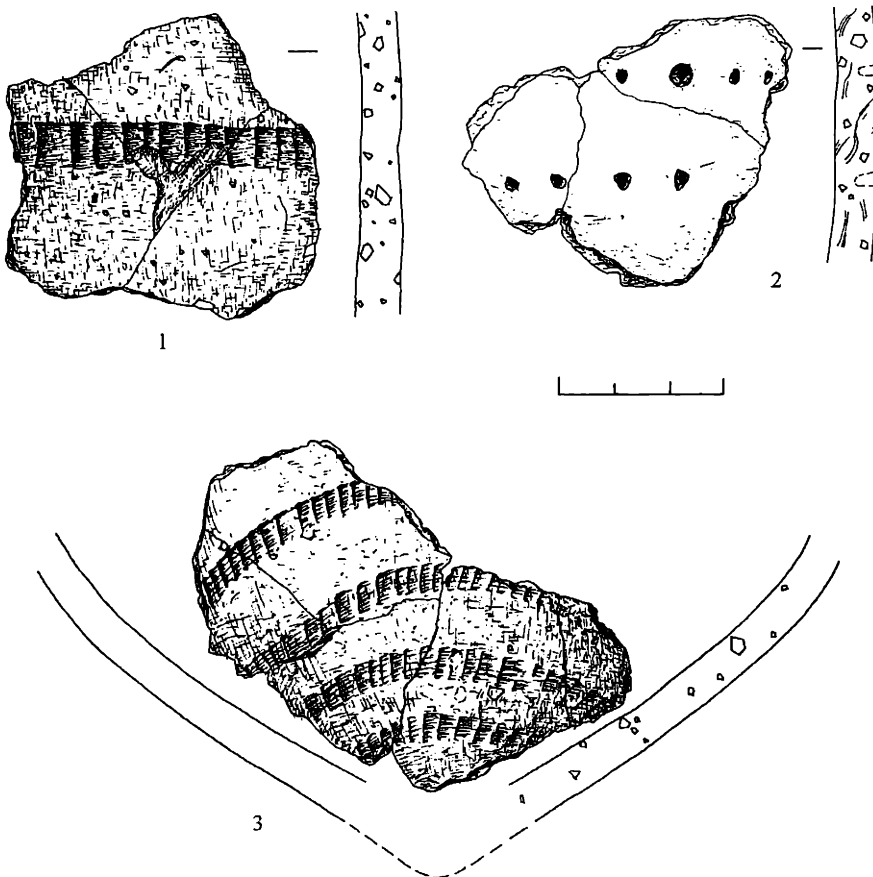
Tyrinėtame plote surinktos 405 keramikos šukės su augalinėmis priemaisomis. Dauguma jų buvo kv. 47–48 (20 pav.). Šukės priklausė mažiausiai 5 puodams. Daugiausia rasta didelio, apie 30 cm skersmens, puodo (16:4 pav.) fragmentų. Jis šiek tiek lenktu S formos kakleliu, plonomis sienelėmis, puoštas iš vidaus įspaus-tomis duobutėmis, briauna taip pat dailinta vos pastebimais, greičiausiai pirštų, įspaudais. Netoliese šio indo, pačiame tirtu ploto pakraštyje, aptikta kito puodo pakraštėlio šukė (16:2 pav.). Dar viena pakraštėlio šukelė priklausė nedideliu puodeliui. Ji buvo atlenkta briauna, S profilio, puošta duobutės įspaudu (16:1 pav.).

Kiek toliau nuo aptartų puodų (kv. R–55) buvo aptiktas kompaktiškas 64 smulkių aptrupėjusių šukių lizdas. Jame pasitaikė ir iš vidaus apvijiniu įspaudu puoštas puodo pakraštėlis (16:3 pav.). Iš visų smarkiai išsiskyrė kito indo fragmentas. Kelios sulimpančios jo šukės gulėjo kv. S–52, pačiame tiriama ploto pakraštyje. Tai buvo CS profilio puodo pakraščio dalis (16:5 pav.), puošta horizontaliomis ir įstrižomis pusmėnulio pavidalo įspaudėlių cilutėmis. Nusklembta

16 pav. Ankstyvojo neolito keramika (piešė: 1 – autorė, 2-5 – G. Piličiauskas)
Fig. 16. Early Neolithic pottery

17 pav. Viduriniojo neolito keramika (G. Piličiausko piešinys)
 Fig. 17. Middle Neolithic pottery

briauna taip pat buvo ornamentuota. Tokie puodai būdingi AN Narvos kultūrai. Iš smulkių duobučių arba įspaudėlių sudarytų ornamentų, kai horizontalias eilutes jungia trumpos įstrižos, aptinkama daugelyje Narvos kultūros gyvenviečių (Kretuonas 1B, Žemaitiškės 1, Zvidzė ir kt.) (Girininkas, 1994, pav. 6, 7, 29 ir kt.). Varėnės 2-ojoje gyvenvietėje taip pat pasitaikė panašaus profilio suplokštintas pakraštėlis. AN Narvos kultūrai būdingas ir apvijinis ornamentas. Aptarti du puodai greičiausiai priklauso dar vienai AN gyvenvietei, buvusiai toliau į šV nuo tyrinėto ploto, ir buvo numesti jos pakraštyje. Taip manyti galima todėl, kad aplinkui neaptinkama nei šukių su augalinėmis prie-

maišomis, nei ankstyvajam neolitui būdingų titnago dirbinių. Be to, skiriasi ir AN puodų molio masė. Pastartųjų dviejų indų ji su labai smulkių augalų priemaiša. Tokia molio masė būdinga Narvos kultūros gyvenvietėms (Pakretuonės I, Jaros II). Tuo tarpu jau aptartų Dubičių tipo AN puodų gamybai naudoti stambiai kapoti augalai, jų dėta labai gausiai. Būtent tokia, o ne su smulkiomis organinėmis priemaišomis molio masė naudota Pietų Lietuvoje AN keramikai gaminti. Gribašoje rastas ryškių narviškų tradicijų puodas rodo šios kultūros gyventojus ankstyvajame neolite pasiekdavus ir Nemuno kultūros teritorijas.

VIDURINYSIS NEOLITAS

Apie šioje vietoje buvusią viduriniojo neolito gyvenvietę bylotų keramika. Rytinėje tyrinėto ploto dalyje (20 pav.) buvo aptikta smailiadugnio, terasinėmis juostelėmis gražinto puodo fragmentų (17:3 pav.). Jo molio masėje – grūsto kvarcito priemaišos. Kiek toliau rastos kelios taip pat terasinėmis juostelėmis puoštos šukės (17:1 pav.) galėjo priklausyti kitam viduriniojo neolito puodui. Su šiuo laikotarpiu siejasi mišriomis priemaišomis liesintų, duobučių išpaudais puoštų indų liekanos (17:2; 19:3 pav.). Greičiausiai viduriniajam neolitui priklauso iš skeltės padarytas trikampis plokščiai retušuotas antgalis (18:1 pav.). Planigrafiškai jis gulėjo šalia viduriniojo neolito keramikos. Išskirti kitus šio laikotarpio dirbinius sunku.

VĒLYVASIS NEOLITAS

Titnago radiniai

Vėlyvajam neolitui (VN) buvo priskirtas 21 titnago dirbiny s ar jo fragmentas: 7 trikampiai antgaliai, 12 peilių, 2 gremžtukai. Nė vienas trikampis strėlės antgalis nebuvo visiškai sveikas. 4 jų buvo viena nulūžusia užbarzda (18:2–5 pav.). 3 antgaliai iš viso nebaigti gaminti: vienas sulūžo jį ploninant plokščiu retušu (18:5 pav.), kitas nebaigtas apdirbti taip pat dėl nevykusio nuskėlimo retušuojant (18:6 pav.). Dar viena nuoskala buvo palikta vos pradėjus gaminti. Be to, rasta vieno trikampio antgalio apatinė dalis. Visi 7 antgaliai buvo gaminti iš nuoskalų. Iš 12 aptiktų peilių tik tai 2 buvo sveiki. Jie pagaminti iš storų plačių skelčių, dvišonių retušu suformuotais smaigaliais (18:13–14 pav.). Kiti peiliai, pagaminti iš plačių, storų skelčių ar nuoskalų buvo viena arba dviem retušuotomis kraštinėmis. Pastarieji, be dviopusio retušu (18:10–11 pav.), nuo kitų skyrėsi ir ryškia utilizacija – jų asmenys tiesiog nugludinti, blizgantys. Tai būdinga javams pjauti naudotiems įrankiams. Buvusių šių dirbinių paskirtį parodys artimiausiu metu Lenkijoje atlikti trasologiniai tyrimai. Taigi šie dirbiniai gali būti įrodymas, kad vėlyvajame neolite Pietų Lietuvoje, prie Dubos ežero gyventojai vertėsi žemdirbyste. Be jau aptartų, aptiktas ir vienas kitoks, iš nuoskalos pagamintas peilis rietais asmenimis (18:8 pav.). Vienintelis rastas gludintas dirbiny s – taip pat nedide-

lis iš netaisyklingos skeltės pagamintas peiliukas stačiai retušuota kraštine (18:12 pav.). Jis buvo lūžęs į dvi dalis, kurios aptiktos gretimuose kvadratuose. Be jo, buvo rasta ir viena gludinta netaisyklinga skeltelė.

Vėlyvajam neolitui būtų galima priskirti du gremžtukus. Vienas jų, padarytas iš nuoskalos, išsiskyrė plokščiu retušu (18:16 pav.). Kitas buvo pagamintas labai preciziškai, iš skeltės, ilga jo įtvara iš vidinės pusės truputį plokščiai paretušuota, asmenys suformuoti pusiau stačiai retušuojant, nuo įtvaros atskirti peteliais (18:15 pav.).

VN dirbiniai tyrinėtame plote nuo kitų laikotarpių dirbinių šiek tiek skyrėsi stratigrafiškai. Jie slūgsojo negiliai: 41 proc. (9 vnt.) miškožemyje, 45,5 proc. (10 vnt.) – kultūrinio sluoksnio viršuje ir tik 9,1 proc. (2 vnt.) – kiek giliau, jo vidurinėje dalyje. Dauguma šio laikotarpio dirbinių išsiskyrė planigrafiškai (4 pav.). Nuo bendros koncentracijos atsiskiria gludintas peilis, vieno antgalio fragmentas, 2 peiliai apsigludinusiais asmenimis, dar keletas radinių. Jie (išskyrus 1 gludinto peilio dalį) aptikti visai negiliai miškožemyje ir galėjo būti atnešti vėlesnių arimo darbų arba priklausyti kitai VN gyvenvietei (plačiau – aptariant keramiką).

Keramika

Tyrinėtame plote buvo aptikta keleto tipų vėlyvojo neolito keramikos. Šiam laikotarpiui priklausė dauguma šukių su įvairiomis mineralinėmis priemaišomis. Iš viso jų surinkta 1373. Šie fragmentai priklausė mažiausiai 12 puodų. Kaip jau minėta, jie lipdyti iš įvairios sudėties molio masės. Buvo išskirtos 4 VN keramikos grupės pagal jos gamybai naudotas liesiklius:

I. smėlis + smulkios mineralinės priemaišos (1,5 proc.);

II. vid. stambumo (apie 2 mm) mineralinės priemaišos (75,1 proc.);

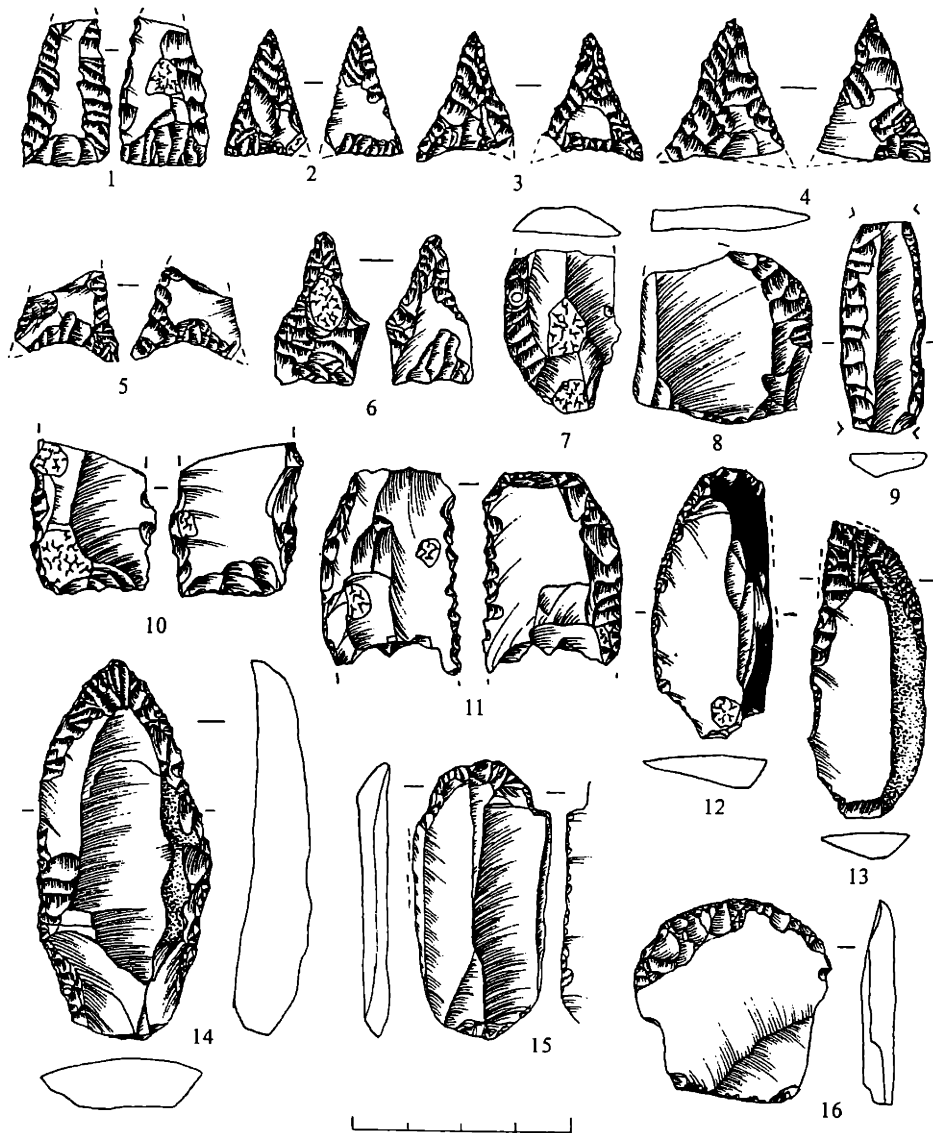
III. smėlis (+ dumblas (?)) (15,9 proc.);

IV. šamotas + smėlis (+ dumblas (?)) (7,5 proc.).

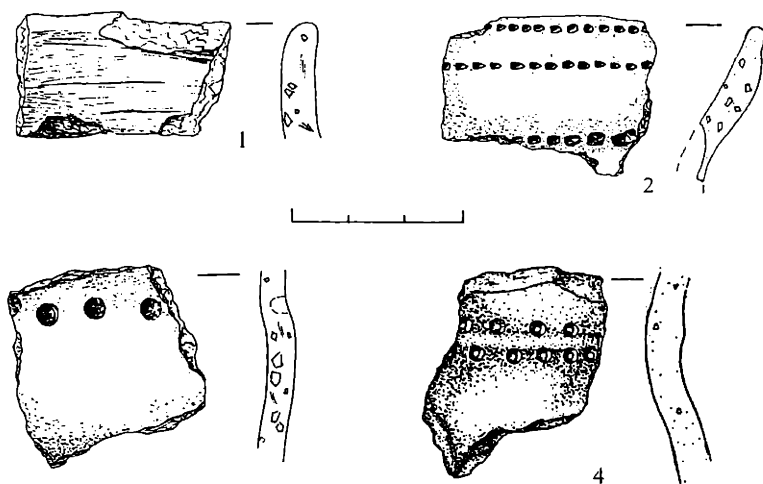
Toliau keramika ir bus aptarta pagal šias grupes.

I. Keramika su smėlio ir smulkiomis mineralinėmis priemaišomis.

Buvo rasta 2-jų iš tokios molio masės nulipdytų nedidelių plonasielių puodelių fragmentų. Jų aptikta tik

18 pav. Viduriniojo (1), vėlyvojo neolito (2–16) titnago dirbiniai. 1–6 – trikampiai strėlių antgaliai, 7–14 – peiliai, 15–16 – gremžtukai (autorės piešinys)
 Fig. 18. Flint artefacts. Middle Neolithic (1) and Late Neolithic (2–16). Triangular arrowheads 1–6, knives 7–14, scrapers 15–16

19 pav. Viduriniojo (3), vėlyvojo (1–2, 4) neolito keramika (G. Piličiausko piešinys)
Fig. 19. Middle Neolithic (3) and Late Neolithic (1–2, 4) pottery

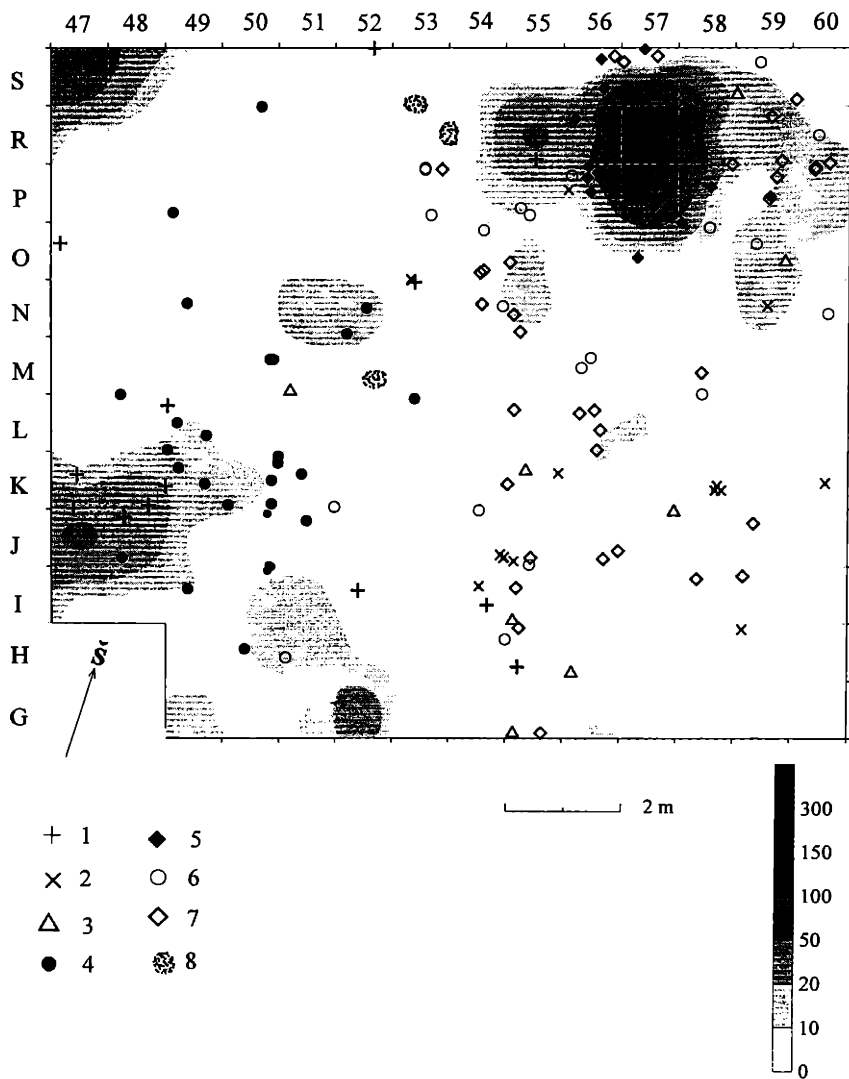
po keletą šukių. Vienas taurelę primenantis indelis buvo apie 13 cm skersmens, gaubtu pakraštėliu, puoštas netaisyklingų duobučių eilėmis (19:2 pav.). Kito puodelio rasta tikta S profilio kaklelio dalis su nežymiu rumbeliu (19:4 pav.). Dvi išpaudėlių eilutės greičiausiai buvo padarytos tuščiaviduriu kauliuku. Trečiasis, taip pat S profilio, indelis buvo gražintas duobutėmis.

II. *Keramika su vidutinio stambumo grūstomis mineralinėmis priemaisomis.*

II. 1. Tyrinėto ploto viduryje buvo aptikti 2 labai saviti ir kol kas analogijų neturintys vėlyvojo neolito puodai (21 pav.). Jie dideli, apie 30–32 cm skersmens angomis. Puodai primena viduriniojo neolito Nemuno kultūros „gumburuotus“ indus su rumbeliu pakraštėje. Tačiau jų rumbelis prilipdytas, o ne suformuotas išpaudais iš abiejų pusių, po vienu jų (21:2 pav.) dar buvo parišta greičiausiai karna. Pakraštėlio pastorinimai, lipdytiniai rumbeliai būdingi Virvelinės keramikos, Tšcineco kultūroms. Tuo tarpu rumbelius puošiantys išpaudai, ypač išpausti iš abiejų pusių, charakteringi Nemuno kultūrai. Be to, vieno storesnėmis sienelėmis puodo molio masėje matosi ir negausių organinių priemaišų – smulkių augalų plaušelių (21:1 pav.). Tokia molio masė būdinga Nemuno kultūros keramikai jau nuo ankstyvojo neolito. Indų vidinis ir išorinis paviršiai nulyginti. Vieno puodo pilvelis buvo puoštas plačiomis

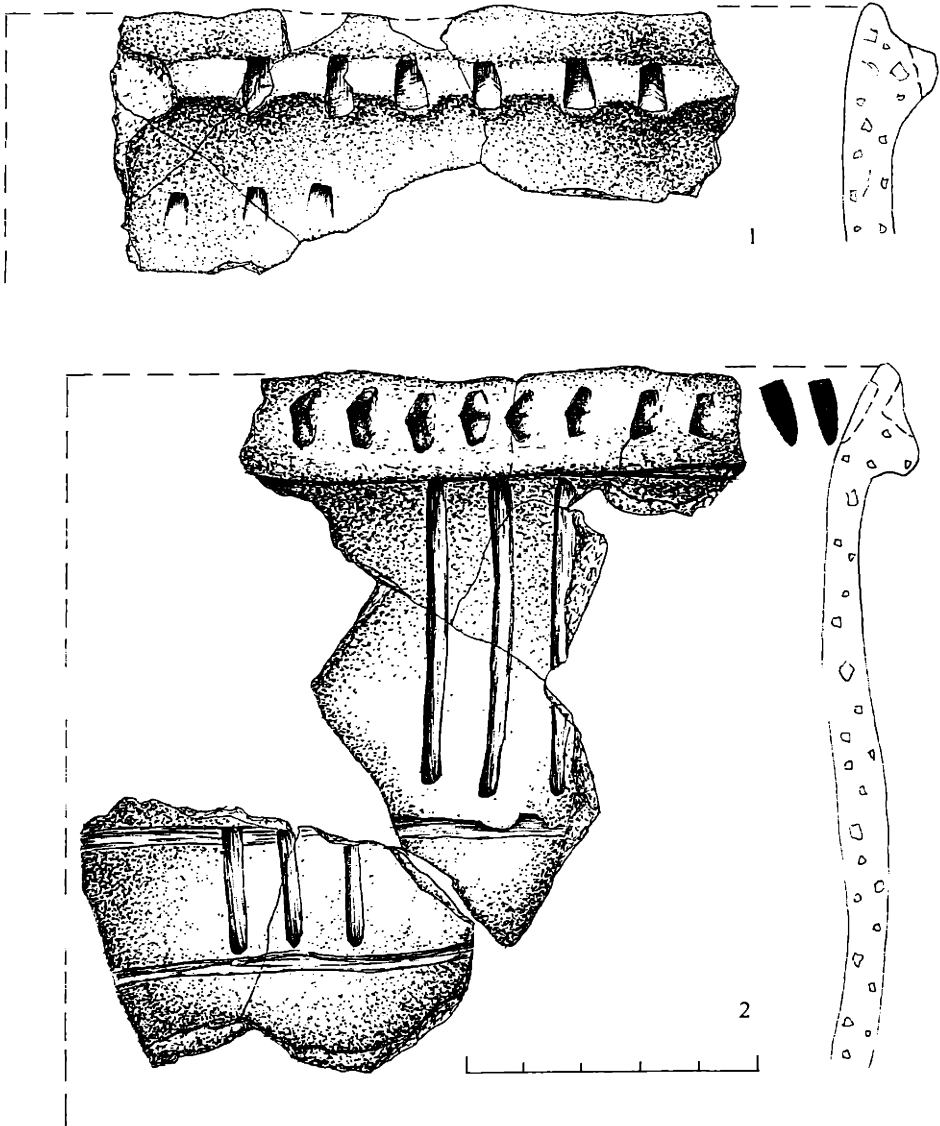
brauktomis horizontaliomis ir vertikalėmis, vietomis susikertančiomis juostomis. Jos labai primena terasines juosteles, tikta jau supaprastėjusias, susiliejusias į vieną liniją. Tokia kompozicija labai reta. Panašiai puošti 2 vėlyvojo neolito Nemuno kultūros indai buvo rasti Dobry Boro ir Rusakovo 2 gyvenvietėse Baltarusijoje. Tačiau susikertančių linijų kompozicija puodų paviršiuje buvo suformuota iš terasinių juostelių (Черняускі, 1979, pav. 18). Koks buvo puodų dugnelis – neaišku. Nerasta nė vienos priedugnio ar pačio dugnelio šukės, tad indai galėjo būti smailiadugniai. Šalia šių indų buvo aptikta dar vieno mineralinėmis (su pavieniais augalų plaušeliais) priemaisomis liesinto puodo neornamentuoto pakraštėlio dalis (19:1 pav.).

II. 2. Š tyrinėto ploto dalyje šalia buvo rasti du keramikos šukių lizdai, kurie priklausė 2 puodams. Vienas indas (78 šukės) rastas sukuižęs anatominė tvarka: pradžioje surinkti pakraštėlio, kaklelio fragmentai, po jais pasirodė apatinė puodo dalis, dugnelis. Pastarasis sulipo visas, taip pat ir diduma apatinės dalies. Tuo tarpu virvelių išpaudais ir duobutėmis puošta viršutinė puodo dalis negausiai išlikusi, greičiausiai nuarta, sunaikinta per daugybę metų. Puodelis buvęs 0,6–0,7 cm storio sienelėmis, apie 22 cm aukščio, 16 cm skersmens (22 pav.). Kitas indas išlikęs labai prastai. Kadaiše jį peraugusi šaknis, vėlesni ardynai paliko 344 smulkias šukeles. Kiek

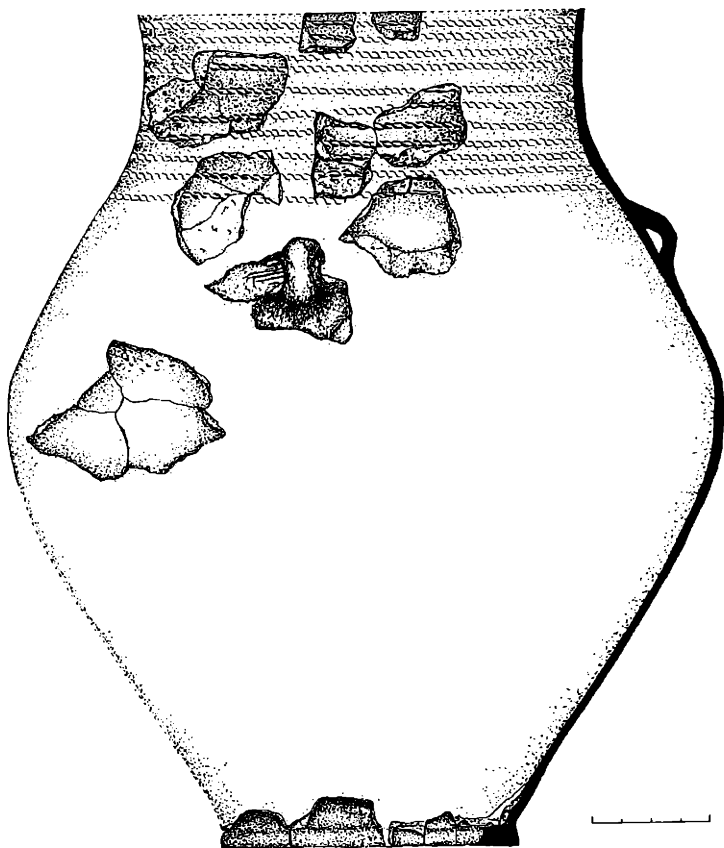

20 pav. Keramikos tankis (šukės vnt./m²) ir ornamentuotų šukių pasiskirstymas tyrinėtame plote. 1. Šukės su augalinėmis priemaisiomis, 2. Šukės su mišriomis priemaisiomis, 3. I gr. šukės, 4. II.1 gr. šukės, 5. II.2 gr. šukės, 6. III gr. šukės, 7. IV gr. šukės, 8. Židiniai (braižė autorė)

Fig. 20. Density (units / sq m) and distribution (decorated sherds) of pottery. 1 – pottery tempered with plant fibre, 2 – pottery tempered with plant fibre and crushed quartzite, 3 – pottery of group I, 4 – pottery of group II.1, 5 – pottery of group II.2, 6 – pottery of group III, 7 – pottery of group IV

21 pav. Vėlyvojo neolito keramika (autorės piešinys)
Fig. 21. Late Neolithic pottery

22 pav. Vėlyvojo neolito VKK puodo rekonstrukcija (autorės piešinys)
Fig. 22. The reconstruction of the CWC vessel

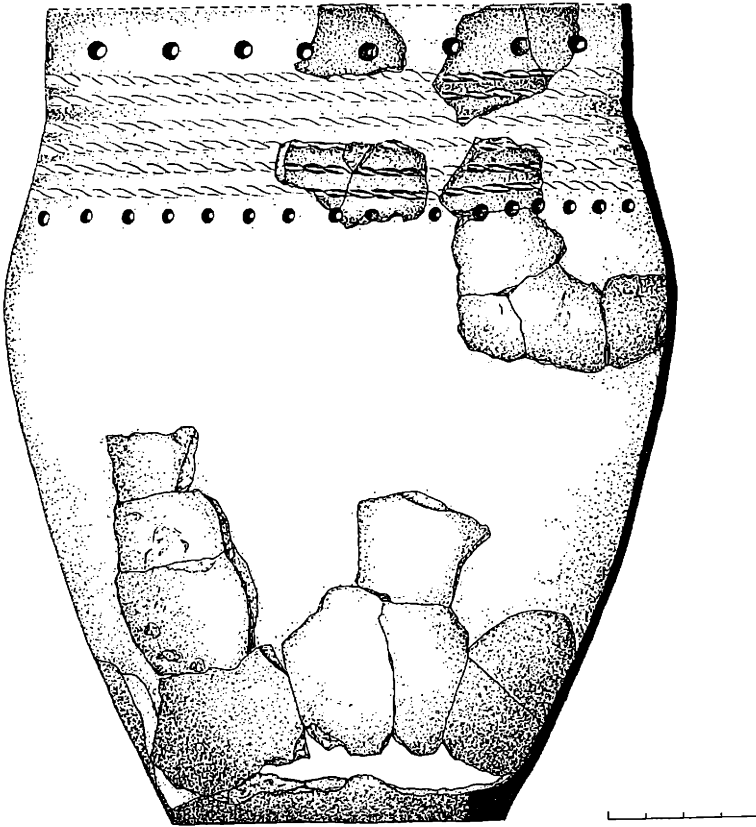
buvo galima atstatyti, tai – buvusi amfora. Jos, kaip ir pirmojo puodo, paviršius gražiai nulygintas, vietomis tarsi nugludintas. Amfora plonomis, 0,5–0,6 cm storio sienelėmis, galėjo būti apie 28 cm aukščio, 15 cm skersmens anga, ties pilveliu išplatėjusi iki 25 cm, gerai išlikęs dugnelis – 10 cm pločio. Puodo kaklelis puoštą virvučių įspaudais (23 pav.). Amfora buvusi su 3–4 ašlėmis. Puodai su ašlėmis – itin reti Pietų, Rytų Lietuvos virvelinėje keramikoje. Gnaibymu puošta amfora su ašlėmis neseniai rasta Anykščių r., po vienu iš geležies amžiaus pilkapių (Simniškytė, 2001). Labai panašų – plonasienių, su grūstomis mineralinėmis priemaisomis, dailintų virvelių įspaudais – amforų su ašlėmis rasta Jaros gyven-

vietėje (Girininkas, 1977, p. 84, pav. 5). Pietų Lietuvoje ašelė žinoma iš Margių 1 gyvenvietės.

III. Keramika su smėlio priemaisomis molio masėje.

Iš tokios molio masės buvo nulipdyti bent 4 puodeliai. Visi jie skirtingi. Buvo ir viena plonasienė apie 10 cm skersmens taurelė. Iš vidaus ir išorės jos kaklelis dailintas tankiais virvelių įspaudais (24:1 pav.). Kitas puodas buvęs didesnis, 17 cm skersmens, stiprokai besilenkiančiu S profilio kakleliu, dailintas duobučių eilėmis (24:2 pav.). Trečiasis puodas – storasienis, puoštą nedideliu rumbeliu su nagų įspaudais (24:3 pav.). Indų paviršiai lygūs. Šiuo požiūriu labai skyrėsi vienas neornamentuotas puodas. Rasta tik tai jo sienelių šukių. Jos iš abiejų

23 pav. Vėlyvojo neolito VKK puodo rekonstrukcija (autorės piešinys)
 Fig. 23. The reconstruction of the CWC vessel

pusių netvarkingai brūkšniuotos. Brūkšniuota su specialiu įrankiu, kaip galima spręsti – apie 2,5 cm pločio šukutėmis su 5 dantukais. Pastarųjų trijų puodų molio masė smulkiai akyta. Galbūt į molį buvo įmaišoma dumblo. Akytumą galėjo lemti ir gamtinės molio telkinio savybės. Šio tipo keramikoje taip pat galėjo būti įmaišyta ir smulkiai sutrinto šamoto, kurio plika akimi atskirti nepavyko.

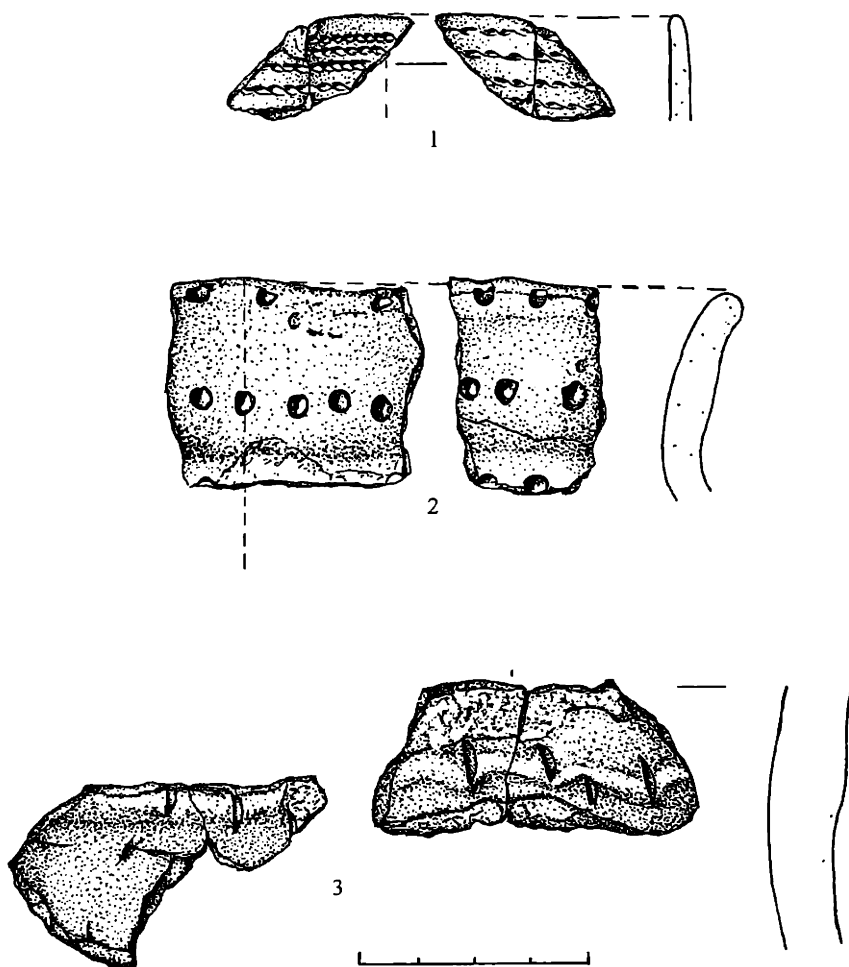
IV. Keramika su smėlio ir šamoto priemaišomis.

Tokios molio masės šukės priklausė ≥ 3 puodams. Be to, visos jos buvo smulkiai akytos, kaip ir dalis keramikos, liesintos vien smėliu. Indų paviršiai lygūs ar vietomis šiek tiek brūkšniuoti. Visi trys puodai buvo panašūs: storasieniai, stipriai lenktais S pavidalo kakleliais,

15–17 cm skersmens angomis. Jie puošti nagų įspaudų (25:2 pav.), netaisyklingų trikampių eilėmis (25:3 pav.), vienas – nedideliu rumbeliu su įkartomis (25:1 pav.). Tokie puodai itin būdingi Pietų Lietuvos Virvelinės keramikos kultūrai (VKK). Analogiškos keramikos aptikta netoliese esančiose Karaviškių 6, Lynupio, Margių 1 ir kt., taip pat Kretuono 1A, Pakretuonės, Vakarų Baltarusijos, Šventosios 1A, Aboros 1 gyvenvietėse.

KULTŪRINĖ PRIKLAUSOMYBĖ. CHRONOLOGIJA

Gribašos 4-ojoje gyvenvietėje aptikta VN keramika nėra vienalytė: skiriasi ne tik molio masė, puodų formos, ornamentika, bet ir planigrafija (20 pav.). Aiškiai išsiki-

24 pav. Vėlyvojo neolito Virvelinės keramikos kultūros keramika su smėlio priemaišomis (autorės piešinys)
 Fig. 24. CWC pottery tempered with sand

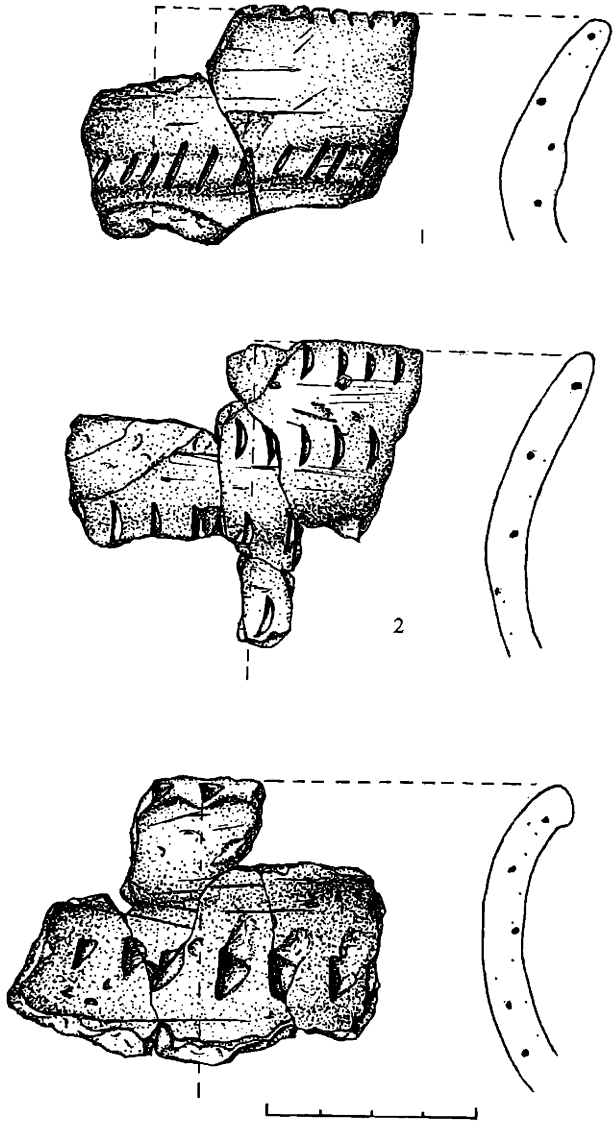
ria II. 1 grupės puodų paplitimo teritorija. Šalimais buvo rastos ir kelios I bei II gr. puodelių (19:2, 4 pav.) šukės. Pastarųjų fragmentų pasitaikė ir kiek toliau, tarp IV gr. puodų. Indai su šamotu, kartu su keramika, liešinta vien smėliu, buvo paplitę atskirai nuo II gr. puodų fragmentų. Išsiskyrė tiksliai vienas „šamotinis“ puodas (25:3 pav.). Visos jo šukės rastos šalia amforos su ašlėmis lizdo. Kai kurie fragmentai, tarp jų ir kelios smulkios dugnelio dalys, slūgsojo jau po amfora. Greta

pastarosios buvo rastas ir kitas II.2 gr. puodas. Stratiografiškai visų grupių VN keramika slūgsojo miškožemio apatinėje ir kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyse, tiksliai amfora rasta buvusioje medžio išvartoje.

Vėlyvojo neolito keramiką galima suskirstyti į dvi kultūrinės grupes. Pirmai jų priklausytų II.1-ai grupei priskirti puodai. Kaip jau buvo minėta, juose ryški viduriniojo neolito Nemuno kultūros tradicija ir ne tokie stiprūs VKK bruožai. Šie Gribašoje rasti indai bene vie-

rinteliai liudija vėlyvajame neolite Lietuvoje išlikusią Nemuno kultūros Lysaja Gora tipo keramikos tradiciją. Neaišku, ar šiai grupei priskirti 2 puodelius su smėlio ir kvarcito priemaišomis. Vienas jų (19:2 pav.) forma panašus į nedidelius Lysaja Gora tipo puodelius. Su šios grupės keramika galima susieti ir keletą VN titnago dirbinių. Tai 3 peiliai ir gremžtukas (18:9–11, 15 pav.). Labiausiai jie išsiskiria planigrafiškai, taip pat matosi ir tipologiniai skirtumai. Ryškūs ir kitų titnago radinių skirtumai: aptartos keramikos grupės paplitimo teritorijoje ir šalia jos pasitaikė nemažai plačių, masyvių skelčių, nuoskalų. Kitur jos nebuvo paplitusios.

Antrai kultūrinei grupei priklauso didžiausioji VN keramikos dalis. Ją galima priskirti Virvelinės keramikos kultūrai. Su virveline keramika sietini dauguma VN titnago dirbinių (18:2–8, 12–14, 16 pav.). VKK priskirtini II.2, III, IV grupių puodai (mažiausiai 10). Neaiški lieka I gr. priklausomybė. Gribašoje rasta virvelinė keramika nėra vienalytė. Pagal priemaišas, formą, ornamentiką, šiek tiek ir planigrafiškai, išsiskiria abu II.2 gr. puodai. Gali būti, kad jie priklauso kitai (vėlesnei?) VKK gyvenvietei. Visai kitokioje – storasienėje, smulkiai aktytoje, su smėlio, šamoto priemaišomis, dažnai nedideliais rumbeliais (ypač kitose Pietų Lietuvos gyvenvietėse) puoštoje – virvelinėje keramikoje pastebimas ryškus Nemuno kultūros palikimas – puodų ornamentikoje daugiausia naudojami įvairūs įspaudai, duobutės. Tokio tipo indai Pietų Lietuvoje sudaro didesnę dalį VKK priskiriamos keramikos. Tuo tarpu šios kultūros puodų, dailintų virvelių įspaudais, įrašomis, dalis Pietų Lietuvoje, palyginti su kitų regionų – pajūrio, Latvijos gyvenvietėmis – maža (Grinevičiūtė, 2000, p. 109–125).

25 pav. Vėlyvojo neolito Virvelinės keramikos kultūros keramika su šamoto ir smėlio priemaišomis (autorės piešinys)

Fig. 25. CWC pottery tempered with grog

Apie VN gyvenviečių chronologiją kalbėti sunku. Galima manyti, kad pirmosios kultūrinės grupės puodai priklauso ankstyvesnei VN gyvenvietai nei virvelinė keramika. Taip teigti leistų išlikusios ryškios viduriniojo neolito Nemuno kultūros tradicijos ir greičiausiai dar smailūs puodų dugneliai. Tačiau indų ornamentikoje atsispindi VKK bruožai (prilipdyti rumbeliai), tad juos nulipdę žmonės jau buvo susipažinę su naująja kultūrine banga. Tiesa, rumbelius prilipdydavo ir „nemuniečiai“, tačiau labai retai.

Kaip jau minėta, virvelinė keramika galėjo priklausyti dviejų gyvenviečių palikimui. M. Kryvalcevičius keramiką su smėlio, šamoto priemaišomis, puošta gnaibytomis ar kitaip dailintais rumbeliais, priskiria ankstyviausiai VKK fazei Rytų Pabaltijyje (Kryvaltsevich, Kalechys, 2000, 167–174.). Deja, dėl medžiagos stygiaus,

C14 datų nebuvimo kol kas neaišku, ar galima pritarti šiai teorijai. Gribašoje vienas „šamotinis“ puodas gulėjo po amfora. Tai leistų teigti, kad pastaroji buvo vėlyvesnė. Tačiau taip pat nereikėtų atmesti galimybės, kad šie indai priklausė vienai gyvenvietai.

IŠVADOS

Gribašos 4-ojoje gyvenvietėje rasta ankstyvojo neolito Narvos kultūrai būdinga keramika rodo šios kultūros gyventojus bent tuo metu atklysdavus į Nemuno kultūros teritoriją.

Vėlyvajam neolitui priskirtini saviti ryškių nemuniečių tradicijų puodai leidžia teigti vėlyvajame neolite Lietuvoje išlikus viduriniojo neolito Nemuno kultūros Lysaja Gora tipo keramikos tradicijas.

Literatūra

Brazaitis D., 2000. Katros 2-oji gyvenvietė. In: Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais. Vilnius. P. 5–8.

Girininkas A., 1977. Šiaurės rytų Lietuvos akmens amžiaus paminklai. 1. Jaros I neolito (III tūkstantmetis prieš m. e.) gyvenvietė. In: Lietuvos TSR MA darbai: A serija. Vilnius. T. 4 (61). P. 77–91.

Girininkas A., 1994. Baltų kultūros ištakos. Vilnius.

Grinevičiūtė G., 2000. Virvelinė keramika Pietų Lietuvoje. In: Lietuvos archeologija. Vilnius. T. 19. P. 109–125.

Grinevičiūtė G., Ostrauskas T., 2000. Gribašos 4-oji gyvenvietė. In: Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais. Vilnius. P. 26–28.

Kryvaltsevich M. M., Kalechys A. G., 2000. Some „A-Horizon“ components of the Early Corded Ware Culture in Wes-

tern Belarus. In: Lietuvos archeologija. Vilnius. T. 19. P. 167–174.

Ostrauskas T., 2000. Archeologinių paminklų žvalgymai Varėnos raj. 1998 m. In: Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais. Vilnius. P. 53–58.

Piličiauskas G., 2001. Karaviškių 6-oji gyvenvietė (spaudoje).

Simniškytė A., 2001. (spaudoje) In: Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 ir 2001 metais. Vilnius.

Szukiewicz W., 1901. Poszukiwania archeologiczne w powiatach Lidzkim i Trockim (gub. Wileńska). In: Światowit. Warszawa. T. III. P. 3–29.

Чарняўскі М. М., 1979. Неаліт Беларускага Панямоння. Мінск.

THE SITE GRIBAŠA 4

Giedrė Grinevičiūtė

Summary

The site Gribaša 4 (Varėna district) is situated on the north-eastern bank of the former Lake Duba (Fig. 1). The site represents some concentrations of artefacts that belong to different periods of the Stone Age from the Late Paleolithic to the Late Neolithic. It was found in 1998. In 1999–2000, a total area of 169.25 sq. m was excavated. 14,589 flint artefacts (Tab. 1) and 1,849 sherds of pots were discovered.

The cultural layer was represented by 10–40 cm of thick yellowish sand. It was covered by a 10–36 cm thick layer of top soil (Fig. 2.5). Three hearts were found (Figs. 2–4). It

turned out that all remains belonged to 4 periods: the Late Paleolithic, the Late Mesolithic (LM), the Early Neolithic (EN) and the Late Neolithic (LN). Such a division of the excavated material (i.e., flint cores, retouched artefacts, some blades, ceramics) was based on typology, planigraphy (Figs. 4–6) and a little stratigraphy.

Two tanged points (one was reworked into a burin), 6 double-platformed cores, several burins, and most of the 64 blades from double-platformed cores were attributed to the Late Paleolithic Swiderian culture (Fig. 7).

The majority of the **Late Mesolithic** flint industry was characteristic of the late Mesolithic Nemunas (or Janislawice) culture. Features included highly developed blade and microburin techniques as well as some types of microliths (Figs. 11–12). Two types of blades were produced. Narrow microlithic blades of 8 mm in width and larger blades with width of 10 or more mm were detached from single-platformed cores (Tab. 4). About 65% of the flint tools were made of blades (Tab. 3).

Several microliths and some other flint tools were ascribed to the **Early Neolithic** (Figs. 11:13, 14, 17–18(?), 12:53–55, 60, 13:2, 5, 14–15). EN pottery sherds belonged to at least 5 pots (Fig. 16). The clay was tempered with plant fibre. Two vessels were ornamented with pits (Fig. 16:1,4), one was unornamented. These 3 pots could be related to the Early Neolithic Dubichay type. The other 2 pots contained fine organic temper. They represent another EN camp. One pot is especially characteristic of the EN Narva culture (Fig. 16:5). So, the inhabitants of the Narva culture reached territories of the EN Nemunas culture.

One triangular arrowhead made from a blade (Fig. 18:1) and 4 pots ornamented with terraced stripes and pits (Figs. 17, 18:3) were attributed to the **Middle Neolithic** Nemunas culture. The vessels were tempered with either a mix of plant fibre and crushed quartzite or only with crushed quartzite.

Twenty one flint artefacts (Fig. 18:2–16) were dated to the **Late Neolithic**. They were 7 triangular arrowheads made from flakes; 12 knives, one of which was polished; 2 scrapers. These artefacts probably were left by 2–3 LN camps.

1,373 potsherds were attributed to the Late Neolithic. They belonged to at least 14 vessels. Four ceramic groups were classified by the temper:

I. Pottery with mixed sand and small crushed quartzite (15% or 2 small vessels; see Fig. 19:2,4).

II. Pottery with crushed mineral temper (75.1%).

II. 1. Two vessels (Fig. 21) whose decoration and shape resembled the pots of the Middle Neolithic Nemunas culture is Lysaja Gara type. However, the notches of the pots were stuck to the rim. This is characteristic of a Corded Ware Culture (called the CWC), Treiniec culture. No bottoms were found, so these vessels could have had pointbottoms.

II. 2. Two concentrations (of 78 and 344 pottery sherds) were found on the site. They belonged to 2 thin-walled (0.5–0.7 cm) CWC vessels (Figs. 22–23). One pot was an amphora with 3–4 ears. Such ceramics are rather rare in South Lithuania.

III. Pottery with an admixture of sand (+ silt?). (15.9% or at least 4 pots) (Fig. 24);

In addition to the sand, 2 vessels contained some organic temper (silt?). It is possible that they contained a very small amount of tiny grog admixture.

IV. Pottery with an admixture of grog and sand (+ silt?). (7.5% or at least 3 similar pots).

In addition to sand and grog, all the vessels contained a small amount of organic temper (silt?) (Fig. 25). Such ceramics are especially characteristic of the CWC in South Lithuania. Analogous vessels were found in Karaviškės 6, Lynupis, Margiai 1 and other sites.

Ceramics of the Late Neolithic were divided into 2 cultural groups. One of them shared a considerable number of features of the Middle Mesolithic Nemunas culture. This group contained vessels of the II.1 type and maybe the I type. Vessels of groups II. 2, III, IV were ascribed to the Corded Ware Culture. Ceramics of types III and IV could be slightly earlier than the II. 2 type.